



Inspectie van het Onderwijs  
*Ministerie van Onderwijs, Cultuur en  
Wetenschap*

## **BEGINNENDE LERAREN KIJKEN TERUG**

**ONDERZOEK ONDER AFGESTUDEERDEN.  
DEEL 1: DE PABO**

Utrecht, 10 maart 2015



## Voorwoord

De kwaliteit van onderwijs begint met de kwaliteit van leraren. En de lerarenopleidingen liggen op hun beurt aan de basis van het leraarschap. Goed leraarschap start immers bij een goede opleiding. Juist daarom onderkennen wij als inspectie het grote belang van goede lerarenopleidingen. Dit eerste onderzoek over lerarenopleidingen behandelt afgestudeerden van de pabo. Komend jaar publiceren we vergelijkbare onderzoeken onder afgestudeerden van tweede- en eerstegraads lerarenopleidingen.

De pabo's hebben in de afgelopen jaren een stevige kwaliteitsslag hebben gemaakt. Zo geven de pabo's meer aandacht aan de vakkennis en ook aan de relatie met het scholenveld. Jonge leraren en scholen beginnen dat terug te zien. In dit onderzoeksverslag kunt u lezen dat ondervraagden tevreden zijn over de pedagogisch-didactische vaardigheden en vakkennis die ze hebben meegekregen. Hun leidinggevenden onderschrijven dat in het algemeen. Dat is een positieve uitkomst van het onderzoek. Want als gezegd, de vooropleiding is essentieel.

Tegelijkertijd willen we hier benadrukken dat het natuurlijk niet stopt bij de vooropleiding. De kwaliteit van de jonge leraren moet groeien met wat zij in de praktijk opdoen. Ze zullen hun kennis en vaardigheden moeten versterken, verdiepen en actualiseren, door ervaring en - niet in de laatste plaats - door verdere scholing. Dat mogen we als samenleving van onze onderwijsprofessionals verwachten. Zoals we dat ook verlangen van andere belangrijke professionals, van huisarts tot technisch specialist. En de verantwoordelijkheid voor die verdere groei van het leraarschap, die dragen leraar en school samen.

Zoals het leraarschap vraagt om doorgaande ontwikkeling, zo zullen ook de pabo's zich verder moeten blijven ontwikkelen en verbeteren. Uit ons onderzoek blijkt dat die verdere verbetering nu vooral gevonden moet worden in meer diepgang. Dat zou met name moeten worden gericht op de onderzoeks- en analysevaardigheden van de studenten. We hopen dat de pabo's de resultaten van dit onderzoek daartoe kunnen benutten.

Intussen bedanken we iedereen die een bijdrage heeft geleverd aan het onderzoek. In het bijzonder willen we alle betrokken afgestudeerden en schoolleiders bedanken, evenals het Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA) en de Onderwijscoöperatie. We hopen dat de beginnende leraren met wie we hebben gesproken aan het begin staan van een lange, inspirerende en succesvolle onderwijsloopbaan. Een loopbaan waarbij aan hen ieder jaar meer geboden wordt. En waarbij zij zelf ieder jaar meer te bieden hebben.

Drs. Monique Vogelzang  
Inspecteur-generaal van het Onderwijs



# Inhoud

## Voorwoord 3

## Inhoud 5

## Samenvatting 7

|          |  |
|----------|--|
| <b>1</b> | <b>Inleiding 11</b>  |
| 1.1      | Aanleiding 11  |
| 1.2      | Opzet van het onderzoek 12                                 |
| <b>2</b> | <b>Vakkennis en vakdidactiek 15</b>                        |
| 2.1      | Inleiding 15   |
| 2.2      | Rekenen/wiskunde 15  |
| 2.3      | Nederlandse taal 18  |
| 2.4      | Andere leergebieden 20                                     |
| 2.5      | Conclusies 22  |
| <b>3</b> | <b>Pedagogisch-didactische vaardigheden 23</b>             |
| 3.1      | Inleiding 23   |
| 3.2      | Tevredenheid over pedagogisch-didactische voorbereiding 23 |
| 3.3      | Theoretische basis 24                                      |
| 3.4      | De les zelf 24   |
| 3.5      | Systematisch volgen van leerlingen 25                      |
| 3.6      | Persoonlijke aandacht voor leerlingen 27                   |
| 3.7      | Omgaan met verschillen 27                                  |
| 3.8      | Maatwerk (passend onderwijs) 29                            |
| 3.9      | Conclusies 30  |
| <b>4</b> | <b>De opleiding 33</b>                                     |
| 4.1      | Inleiding 33   |
| 4.2      | Overkoepelend oordeel over de opleiding 33                 |
| 4.3      | De opleiding en de docenten 34                             |
| 4.4      | Stage 35   |
| 4.5      | Toetsing en beoordeling 36                                 |
| 4.6      | Eigen alumnionderzoek van pabo's 36                        |
| 4.7      | Conclusies 37  |
| <b>5</b> | <b>Conclusies en nabeschuiving 39</b>                      |
| <b>6</b> | <b>Literatuurlijst 43</b>                                  |
| <b>7</b> | <b>Bijlage: uitvoering van het onderzoek 45</b>            |
| <b>8</b> | <b>Bijlage: vragenlijst afgestudeerden 47</b>              |
| <b>9</b> | <b>Bijlage: vragen aan schoolleiders 63</b>                |



## Samenvatting

### ***Aanleiding en onderzoeksopzet***

#### *Doel van het onderzoek*

Leraren zijn cruciaal voor goed onderwijs, daarom is er vanuit de maatschappij en de politiek veel belangstelling voor de opleiding van leraren. Ook de Inspectie van het Onderwijs (hierna: de inspectie) hecht veel waarde aan goede lerarenopleidingen. In de periode 2014-2015 verricht de inspectie onderzoeken die bij moeten dragen aan een goed beeld van dit deel van het stelsel. Dit onderzoek gaat na of beginnende leraren die recent zijn afgestudeerd aan een pabo, zich door hun opleiding voldoende voorbereid voelen op het docentschap in het primair onderwijs. We richten ons daarbij met name op het kennisniveau en de pedagogisch-didactische vaardigheden. De opvattingen van afgestudeerden worden beperkt aangevuld met die van schoolleiders. Het uitgangspunt vormt de volgende onderzoeksvraag:

*Hoe beoordelen stakeholders in het primair onderwijs de kwaliteit van de pabo's, in het bijzonder ten aanzien van de voorbereiding op de praktijk (pedagogisch-didactische vaardigheden) en het niveau van vakkennis?*

Als stakeholders zijn benoemd: beginnende leraren in het primair onderwijs die maximaal drie jaar geleden zijn afgestudeerd en schoolleiders van basisscholen waar beginnende leraren werkzaam zijn. In totaal hebben 471 afgestudeerden en 182 schoolleiders de vragenlijsten ingevuld.

### ***Aanbevelingen voor de toekomst***

#### *Stijgende lijn vasthouden en versterken*

Afgestudeerden en schoolleiders beoordelen de voorbereiding op de praktijk op een aantal belangrijke onderdelen positief. Schoolleiders zien een stijgende lijn, zij vinden dat de vakkennis en pedagogisch-didactische vaardigheden in de afgelopen drie jaar zijn verbeterd. Dat is goed nieuws. De pabo's hebben in de afgelopen jaren verbeteringen doorgevoerd in het curriculum, met name wat betreft de vakkennis. Het is nu zaak deze lijn vast te houden en verder te versterken.

#### *Meer aandacht voor analysevaardigheden en een onderzoekende houding*

Er zijn echter ook punten waarover de afgestudeerden veel minder tevreden zijn. Dat betreft in de eerste plaats de voorbereiding op differentieervaardigheden: het systematisch volgen van leerlingen, de lessen kunnen aanpassen aan voorsprong of achterstand en het bieden van maatwerk aan leerlingen. Ook is er kritiek op het niveau van de opleiding, met name op het niveau van examens en toetsen. Een deel van de afgestudeerden heeft niet geleerd om vakliteratuur bij te houden. Dit zijn belangrijke aandachtspunten voor de pabo's. De samenleving heeft behoefte aan leraren die beschikken over goede analysevaardigheden en voldoende niveau: het vak van onderwijzer stelt hoge eisen, dat geldt in het bijzonder voor het kunnen bieden van gedifferentieerd onderwijs en maatwerk. Bovendien wordt van een professional verwacht dat hij of zij bij kan dragen aan schoolontwikkeling en onderwijsvernieuwing. Dat vraagt naast vakkennis een lerende en onderzoekende houding, iets waarvoor de basis wordt gelegd in de opleiding. Uit gegevens van de HBO-Monitor blijkt dat afgestudeerden hun opleiding heel verschillend beoordelen op moeilijkheidsgraad, diepgang en de mate van uitdaging qua niveau. Het is belangrijk

dat alle opleidingen voldoende (cognitieve) eisen stellen, een basis leggen voor differentiatievaardigheden en een analytische en onderzoekende houding bevorderen.

#### *Naar een meerjarig ontwikkelingstraject*

Tegelijkertijd is duidelijk dat een leraar niet 'af' is bij het verlaten van de opleiding. Een goede opleiding is een belangrijk startpunt, maar zeker geen eindpunt. Beginnende leraren moeten de kans krijgen om door te groeien met behulp van een systematisch opleidingsprogramma: van startbekwaam naar vakbekwaam. Er is behoefte aan duidelijke ontwikkelingsdoelen voor de fase ná de opleiding, met name voor complexe vaardigheden als het omgaan met verschillen tussen leerlingen en het bieden van maatwerk. Scholen en opleidingen zouden samen moeten nadenken over de verdere vormgeving van een dergelijke fase, gekoppeld aan een inwerk- en begeleidingstraject voor startende leraren. Dat vergt een goede samenwerking tussen scholen en opleidingen, iets dat via het 'opleiden in de school' de laatste jaren al meer en meer het geval is en nog verder uitgebouwd kan worden. Voor opleidingen is een goed alumni-beleid, waarbij ook het werkveld om input wordt gevraagd, belangrijk: opleidingen krijgen daarmee niet alleen inzicht in kwaliteitsaspecten van de opleiding, maar ook in de (scholings)behoeften van beginnende leraren. Van scholen en leraren verwachten we als inspectie dat zij gericht gebruik maken van het scholingsaanbod, gekoppeld aan de eigen ontwikkelingsdoelen. Dit zou een vanzelfsprekend onderdeel moeten vormen van een stimulerend personeelsbeleid voor (beginnende) leraren, waarin ook bijscholing van differentiatievaardigheden en het bieden van maatwerk een rol speelt.

#### **Conclusies**

##### *Veel aandacht voor pedagogisch-didactische basisvaardigheden*

De tevredenheid van afgestudeerden is hoog ten aanzien van de aandacht voor basale pedagogisch-didactische vaardigheden. Negen van de tien afgestudeerden zeggen geleerd te hebben om duidelijke lesdoelen te stellen, gevarieerde en passende lessenseries te ontwerpen, voor een ordelijk verloop in de les te zorgen, een veilig pedagogisch klimaat te scheppen en leerlingen duidelijk te maken welk gedrag ze verwachten. Deze bevindingen worden ondersteund door wat afgestudeerden in de praktijk laten zien. Inspecteurs primair onderwijs hebben lessen van pas afgestudeerden (maximaal één jaar ervaring) beoordeeld. Respectievelijk 82 en 87 procent van de lessen werden op de indicatoren 'taakgerichte werksfeer' en 'leerlingen zijn actief betrokken' als voldoende beoordeeld. Schoolleiders zijn iets kritischer: rond de 70 procent van hen is tevreden over de toerusting door de pabo op deze basisvaardigheden. De meeste schoolleiders (60 procent) vinden dat de afgestudeerden voldoende niveau hebben om zelfstandig een klas te leiden, slechts 7 procent vindt dat dat niet het geval is. Een deel van de schoolleiders (35 procent) is van mening dat het niveau van pedagogisch-didactische vaardigheden van beginnende leraren in de afgelopen drie jaar is verbeterd. Het percentage schoolleiders dat geen verbetering ziet is met 10 procent veel kleiner.

##### *Ontevredenheid over differentiatievaardigheden*

Ondanks tevredenheid op deelaspecten vindt een derde van de afgestudeerden - alles overziende - dat de pabo hen niet in de gelegenheid heeft gesteld om alles te leren wat nodig is voor de beroepspraktijk in het basisonderwijs. Uit de vragenlijsten blijkt



ontevredenheid over de toerusting door de opleiding om de voortgang van leerlingen systematisch te volgen en om maatwerk en passende zorg te bieden. De hoge percentages afgestudeerden die tevreden zijn over basale vaardigheden zien we bij deze onderwerpen niet terug. Over de voorbereiding op het omgaan met verschillen tussen leerlingen is het beeld wisselend: het merendeel van de afgestudeerden is in algemene zin tevreden over de aandacht hiervoor, maar de helft van de afgestudeerden geeft toch aan te weinig geleerd te hebben het individuele lesprogramma aan te passen voor leerlingen met een achterstand (43 procent) of een voorsprong (53 procent). Ook de schoolleiders zijn kritisch over deze onderdelen, circa een derde tot de helft vindt dat beginnende leraren niet goed zijn toegerust om leerlingen systematisch te volgen, te kunnen differentiëren en passende zorg te bieden. In de beoordelingen van inspecteurs primair onderwijs blijven aspecten als 'het systematisch volgen en analyseren van voortgang' en 'de afstemming van instructie, verwerking en onderwijstijd op verschillen tussen leerlingen' duidelijk achter bij de eerder genoemde basale vaardigheden. Dit geldt overigens niet alleen voor beginnende, maar ook voor meer ervaren leraren.

#### *Vakkennis: tevredenheid over rekenen en taal*

De meeste afgestudeerden (circa drie van de vier) zijn tevreden over de aandacht voor vakkennis en –didactiek van rekenen en taal. Zo vindt 75 tot 80 procent dat de pabo voldoende eigen kennis en vaardigheden heeft bijgebracht voor de onderwerpen rekenen/wiskunde en Nederlandse taal. Een iets kleiner deel, circa twee-derde tot driekwart, vindt dat hij ook heeft geleerd om die vakken goed uit te leggen. Ook over de meeste andere vakken zijn veel afgestudeerden tevreden. Onderwijsinspecteurs die de basisscholen beoordelen zien in de praktijk dat veel beginnende leraren duidelijk uitleggen: 86 procent van de lessen wordt op dit aspect als voldoende beoordeeld. Schoolleiders vinden dat de vakkennis van beginnende leraren in de laatste drie jaar verbeterd is: één op de drie schoolleiders ziet die verbetering, 14 procent vindt dat dat niet het geval is. Dat is een aanwijzing dat de inspanningen die in de afgelopen jaren zijn verricht om de vakkennis op een hoger niveau te brengen, effect hebben gehad.

#### *Meer aandacht gewenst voor Engels, cultuureducatie en burgerschap*

Kritiek is er wel op de voorbereiding op de vakken Engels en cultuureducatie, slechts een krappe helft van de afgestudeerden is tevreden over deze vakken. Circa een kwart tot een derde deel vindt de voorbereiding onvoldoende, zowel wat betreft eigen kennis als wat betreft de vaardigheid om het vak uit te leggen. Ook schoolleiders zijn kritisch over de voorbereiding op het vak Engels. Zij noemen daarnaast 'maatschappelijke verhoudingen, waaronder staatsinrichting', en 'actief burgerschap en sociale integratie' als vakken waarvan de afgestudeerden onvoldoende weten.

#### *Ontevredenheid over het niveau van de opleiding*

Om studenten goed voor te bereiden op de bekwaamheidseisen moet de onderwijsleeromgeving op orde zijn. Er zijn goede docenten nodig, stagevoorzieningen, goede toetsen en examens etc. We hebben afgestudeerden daarom ook een aantal vragen gesteld over de opleiding zelf. Daaruit blijkt dat de tevredenheid over het (vakinhoudelijk) niveau van de tentamens en opdrachten achter blijft: ruim een vijfde deel van de afgestudeerden vindt dat niveau niet hoog (genoeg). Daarnaast is bijna een vijfde deel (zeer) ontevreden over het niveau van de

opleiding als geheel. Dit beeld wordt bevestigd door de HBO-Monitor. Daaruit blijkt dat pabo-studenten veel minder vaak tevreden zijn over het niveau van de opdrachten en toetsen en over de uitdaging die de opleiding biedt, dan afgestudeerden van andere hbo-opleidingen.

#### *Goede samenwerking tussen opleiding en school belangrijk*

Veel afgestudeerden zijn tevreden over de kwaliteit van de begeleiding van de stageschool: 87 procent is tevreden, 5 procent ontevreden. De tevredenheid over de begeleiding vanuit de opleiding blijft daar ver bij achter, daarover is 65 procent tevreden, 17 procent is ontevreden. Uit gesprekken met beginnende leraren blijkt dat de aansluiting tussen opleiding en stageschool nog vaak te wensen overlaat. Dat blijkt ook uit eerder onderzoek (Timmermans 2012; Inspectie van het Onderwijs 2013). Heldere verwachtingen over en weer van opleidingen en scholen zijn van groot belang voor studenten, evenals goede eenduidige feedback van de mentor of stagebegeleider vanuit de school. Daar waar door de pabo inspanningen zijn geleverd om de samenwerking met scholen te verbeteren (bijvoorbeeld via 'opleiden in de school') zijn de studenten meer tevreden over de beoordeling en feedback.

#### *Verschillen tussen pabo's*

Het bovenstaande geeft een gemiddeld beeld van 'de' pabo in Nederland. De gegevens uit dit onderzoek lenen zich er niet voor om na te gaan of pabo's van elkaar verschillen, de aantallen respondenten per instelling zijn daarvoor te klein. Of er verschillen zijn konden we wel nagaan door analyses uit te voeren over een aantal vragen uit de HBO-Monitor, in samenwerking met ROA. Hieruit blijkt dat de tevredenheid van afgestudeerden sterk kan verschillen per instelling<sup>1</sup>. We zien dat bijvoorbeeld bij de vragen over de moeilijkheidsgraad en diepgang van de opleiding en de mate waarin het niveau als uitdagend wordt beoordeeld. Ook de gesprekken met beginnende leraren en de antwoorden op de open vragen duiden erop dat opleidingen van elkaar verschillen. Waar sommige afgestudeerden specifieke onderdelen noemen die zij hebben gemist in de loop van hun opleiding, geven anderen aan dat zij deze onderdelen juist erg gewaardeerd hebben. Van de schoolleiders zegt bijna de helft dat verschillen in het niveau van beginnende leraren mede afhankelijk zijn van de pabo waar de opleiding is gevolgd.

---

<sup>1</sup> De gegevens uit de HBO-Monitor zijn geanonimiseerd aangeleverd. Het is aan de hand van de gegevens niet mogelijk om individuele pabo's of instellingen te identificeren, wel is het mogelijk om instellingen (anoniem) van elkaar te onderscheiden.

# 1 Inleiding

## 1.1 Aanleiding

### *Het belang van een goed opgeleide leraar*

Vanuit de maatschappij, de politiek en de inspectie zelf is er veel aandacht voor het werk van de leraar en de rol die lerarenopleidingen spelen bij de voorbereiding op het docentschap. De kwaliteit van de lerarenopleidingen is van groot belang voor het functioneren van leraren en daarmee een cruciale factor voor de kwaliteit van het onderwijs. Er zijn de afgelopen jaren diverse maatregelen in gang gezet om het vakinhoudelijk niveau van docenten te verhogen (kennisbasis, landelijke toetsing daarvan). Daarnaast blijft de pedagogisch-didactische kant belangrijk en is vanuit de diverse kabinetten aangekondigd dat de praktijk meer aandacht moet krijgen. Vanuit de Tweede Kamer worden de initiatieven voor verbetering van de kwaliteit van lerarenopleidingen breed ondersteund. Het thema lerarenopleidingen heeft daarom (ook) de komende jaren de aandacht van de inspectie.

### *Accreditatie en onderzoek vanuit de inspectie*

In de context van het hoger onderwijs is het toezicht op de kwaliteit van opleidingen in de eerste plaats een zaak van de accreditatie. Daarnaast heeft de inspectie de wettelijke taak om de kwaliteit van het stelsel voor hoger onderwijs te bevorderen door ontwikkelingen binnen het stelsel te onderzoeken<sup>2</sup>. In de komende jaren wil de inspectie via verschillende wegen de kwaliteit van de lerarenopleidingen in beeld krijgen. Als inspiratiebron voor meerjarig onderzoek dient de lijn zoals die in het paper 'The triangle' (Inspectie van het Onderwijs 2013c) is beschreven. Daarin stelt de inspectie dat voor een goede beoordeling van leeropbrengsten (learning outcomes) drie elementen gecombineerd zouden moeten worden: directe observatie (1), ervaringen van stakeholders (2) en kwaliteitsborging van toetsing/beoordeling (3). Ook voor een goed beeld van de kwaliteit van opleidingen is het nuttig om vanuit verschillende perspectieven te kijken. In de komende jaren wordt informatie verzameld via de directe observatie (oordelen van visitatiepanels bij accreditatie), waarbij we nagaan wat stakeholders vinden (de mening van afgestudeerden en werkveld) en hoe de kwaliteitsborging van toetsing/beoordeling bij de lerarenopleidingen zich verhoudt tot die van andere opleidingen in het hbo en wo (onderzoek naar examencommissies). De onderzoeken zijn zo ingericht dat de bevraginglast voor de opleidingen zo laag mogelijk blijft; we stemmen onze werkwijze af op die van de NVAO en werken waar mogelijk samen.

De sector lerarenopleidingen krijgt apart aandacht binnen verschillende onderzoeken:

1. In het rapport 'De sector lerarenopleidingen in beeld' geven we inzicht in diverse aspecten van de lerarenopleidingen, zoals trends en kenmerken van de instromende populatie, studenttevredenheid, uitval en doorstromingssucces, diplomarendement en aansluiting op de arbeidsmarkt. Het rapport is in oktober 2014 verschenen en te raadplegen via de website van de onderwijsinspectie. In 2017 volgt een geactualiseerd sectorbeeld, waarin in samenwerking met de NVAO de resultaten van de – dan afgeronde - accreditatie worden meegenomen. Het

---

<sup>2</sup> Wet op het Toezicht, artikel 3c en 12a.

huidige rapport is het eerste in een reeks sectorbeelden: de komende jaren zullen er beelden volgen van andere clusters van verwante opleidingen in het hoger onderwijs.

2. In 2014 werd onderzocht hoe examencommissies in het hoger onderwijs functioneren. De lerarenopleidingen zijn hierbij als groep apart bekeken.
3. Het voorliggende rapport is deel van een kleine reeks waarin de visie van beginnende leraren en schoolleiders op de pabo's en lerarenopleidingen wordt besproken. Na dit deel over de pabo volgen rapporten over de tweede- en eerstegraads lerarenopleidingen.

## 1.2 Opzet van het onderzoek

### *Doel*

Het doel van dit onderzoek is om na te gaan of beginnende leraren die recent zijn afgestudeerd aan een pabo, zich door hun opleiding voldoende voorbereid voelen op het docentschap in het primair onderwijs. Het gaat niet om de prestaties van beginnende leraren die aan het werk zijn: we beogen iets te zeggen over de voorbereiding daarop door de opleiding, zoals die door de betrokkenen wordt gepercipieerd. Met name het kennisniveau en de pedagogisch-didactische vaardigheden staan centraal. De opvattingen van afgestudeerden worden beperkt aangevuld met die van schoolleiders.

De lerarenopleidingen zijn sterk in beweging, het is interessant om te zien of deze veranderingen hun weerslag vinden in de oordelen van afgestudeerden. Het is daarom de bedoeling dit onderzoek over een paar jaar te herhalen, waarbij we opnieuw vragen over de hierna genoemde onderwerpen voorleggen aan beginnende leraren en schoolleiders.

### *Onderzoeksvraag*

Uitgangspunt is de volgende onderzoeksvraag:

*Hoe beoordelen stakeholders in het primair onderwijs de kwaliteit van de pabo's, in het bijzonder ten aanzien van de voorbereiding op de praktijk (pedagogisch-didactische vaardigheden) en het niveau van vakkennis?*

Als stakeholders beschouwen we in de eerste plaats beginnende leraren in het primair onderwijs die maximaal drie jaar geleden zijn afgestudeerd. Daarnaast zijn schoolleiders primair onderwijs bevraagd die beginnende leraren in dienst hebben.

Onder een goede voorbereiding door de opleiding op de praktijk verstaan we: voldoen aan de bekwaamheidseisen. De bekwaamheidseisen vormen een logisch uitgangspunt, deze zijn algemeen in het veld geaccepteerd, vormen onderdeel van de Wet op de beroepen in het onderwijs (wet BIO) en worden weerspiegeld in de studieprogramma's van de lerarenopleidingen. Uitgangspunt voor de vragenlijsten zijn de herijkte bekwaamheidseisen van de Onderwijscoöperatie<sup>3</sup>:

1. De docent is vakinhoudelijk bekwaam
2. De docent is vakdidactisch bekwaam (kennis, kunde)
3. De docent is pedagogisch bekwaam (kennis, kunde).

<sup>3</sup> Onderwijscoöperatie 2014a en b. Deze keuze is gemaakt met het oog op de toekomst, omdat we dit onderzoek over een paar jaar willen herhalen, maar ook omdat we ons richten op het primaire proces, waarop in de nieuwe bekwaamheidseisen het accent wordt gelegd.

### *Deelvragen*

Op basis van de bekwaamheidseisen kunnen we de volgende vragen stellen:

- A. Heeft de pabo naar de mening van de stakeholders voldoende aandacht besteed aan de vakinhoud?
- B. Heeft de pabo naar de mening van de stakeholders voldoende aandacht besteed aan de vakdidactiek?
- C. Heeft de pabo naar de mening van de stakeholders voldoende aandacht besteed aan de pedagogiek?

Aangevuld met:

- D. Biedt de pabo naar de mening van de stakeholders voldoende kwaliteit om studenten in staat te stellen de bekwaamheidseisen te ontwikkelen?

### *Uitvoering van het onderzoek*

In dit onderzoek is gebruik gemaakt van verschillende bronnen: vragenlijsten voor afgestudeerden en schoolleiders, gesprekken en eigen alumni-onderzoek van de pabo's. De pabo-afgestudeerden zijn in het eerste semester van 2014 benaderd. In totaal hebben 471 afgestudeerden de vragenlijst ingevuld, afkomstig van 45 pabo's. De vragen aan schoolleiders maakten deel uit van een inspectiebrede vragenlijst en zijn alleen gesteld aan leiders van scholen waar in het schooljaar 2013-2014 beginnende leraren werkzaam waren. Van deze schoolleiders namen 182 deel aan dit onderzoek.



## 2 Vakkennis en vakdidactiek

### 2.1 Inleiding

In dit deel worden de volgende onderzoeksvragen behandeld:

- *Heeft de pabo voldoende aandacht besteed aan de vakinhoud?*
- *Heeft de pabo voldoende aandacht besteed aan de vakdidactiek?*

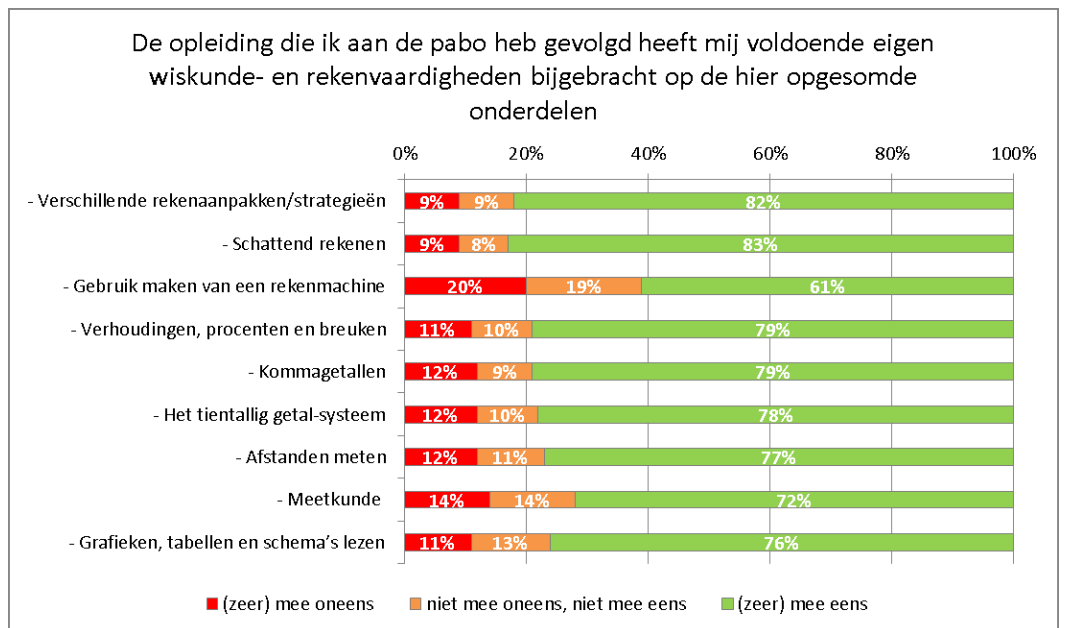
In de vragenlijst hebben we de tevredenheid gepeild over de eigen vakkennis en de vaardigheid die kennis over te brengen voor alle vakken waar kennisbases voor bestaan. We zijn daarbij dieper ingegaan op de kernvakken rekenen/wiskunde en Nederlandse taal aan de hand van de hoofdonderwerpen van de betreffende kennisbasis. Ook hebben we voor deze kernvakken gevraagd of afgestudeerden voldoende hebben geleerd om de leerresultaten systematisch te volgen en te differentiëren tussen leerlingen.

### 2.2 Rekenen/wiskunde

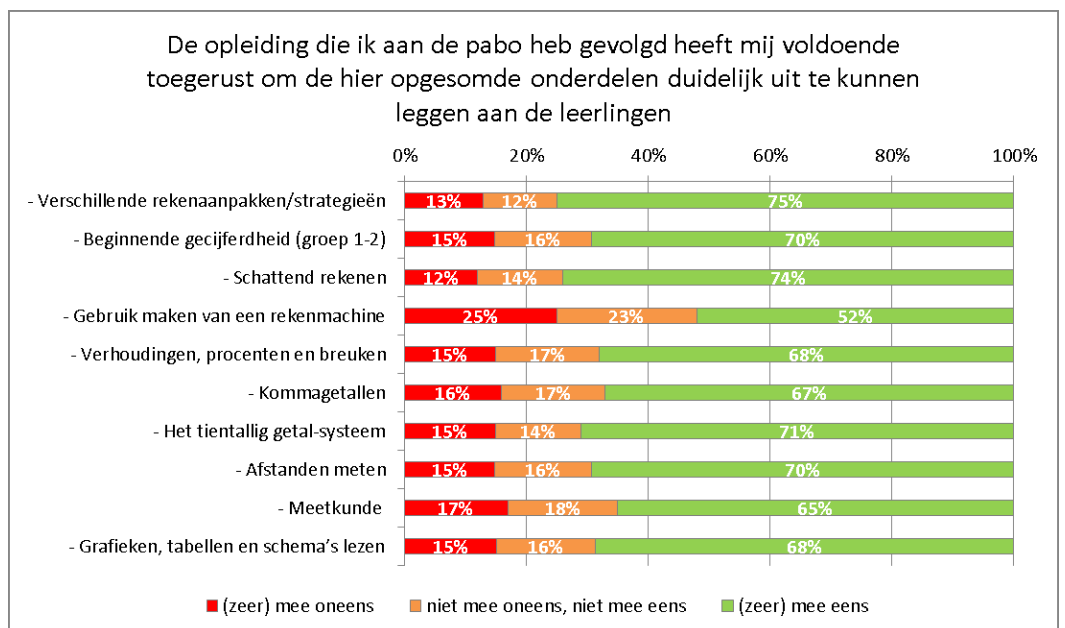
*Uitleggen lastiger dan zelf doen*

In onderstaande figuren is weergegeven of de afgestudeerden zich voldoende voorbereid voelen op de hoofdonderdelen van de kennisbasis. De stellingen luiden: 'De opleiding die ik aan de pabo heb gevolgd heeft mij voldoende eigen kennis en vaardigheden bijgebracht op de hier opgesomde leergebieden', en 'De opleiding die ik aan de pabo heb gevolgd heeft mij voldoende toegerust om de hier opgesomde leergebieden uit te kunnen leggen aan de leerlingen'.

Voor vrijwel alle onderdelen geldt dat een ruime meerderheid zich voldoende voorbereid voelt (zie figuur 2.2a en 2.2b). De onderdelen 'verschillende rekenaanpakken/strategieën' en 'schattend rekenen' scoren het hoogst, rond 80 procent. Driekwart van de afgestudeerden vindt dat hij of zij voldoende kennis heeft opgedaan van 'verhoudingen procenten en breuken', kommagetallen en het tientallig getalsysteem. Voor de meeste onderdelen geldt dat ongeveer een op de tien afgestudeerden ontevreden is over de kennisverwerving. Om de vakken vervolgens uit te kunnen leggen is meer nodig. Behalve de kennis zelf, moet de leraar ook over uitlegmethoden (vakdidactiek) beschikken. In vergelijking met de scores op verwerving van eigen kennis/vaardigheden geven iets minder van de afgestudeerden aan dat ze in staat zijn de leerstof uit te leggen. Dit geldt voor alle onderdelen.



Figuur 2.2a Oordelen van afgestudeerden over aandacht voor vaardigheden rekenen/wiskunde, in percentages (n = 471)



Figuur 2.2b Oordelen van afgestudeerden over aandacht voor uitleggen van rekenen/wiskunde, in percentages (n = 471)

De antwoorden op open vragen wijzen erop dat er verschillen kunnen voorkomen tussen pabo's. Waar sommige afgestudeerden aangeven dat zij aandacht voor rekendidactiek en -leerstrategieën hebben gemist, geven anderen juist aan die onderwerpen het meest gewaardeerd te hebben. Hetzelfde geldt voor de aandacht voor eigen (reken-)kennis en -vaardigheden.



Ook het merendeel van de schoolleiders vindt dat beginnende leraren voldoende zijn toegerust met vakkennis van rekenen, al zijn zij iets minder positief dan de afgestudeerden zelf. Twee derde van de schoolleiders is tevreden hierover, een tiende deel (9 procent) vindt de voorbereiding niet voldoende. In de open vragen wordt bijvoorbeeld gevraagd om meer aandacht voor leerlijnen.

'Mijn rekenvaardigheid is goed. Ik kan nu op verschillende manieren uitleg geven, omdat ik alles volledig beheers.'

#### *Gebruik maken van rekenmachine*

Zoals uit de figuren 2.2a en 2.2b blijkt, vormt het onderdeel 'gebruik maken van een rekenmachine' een uitzondering. Bijna een vijfde deel vindt dat hierover onvoldoende kennis en eigen vaardigheid is bijgebracht, bijna een kwart vindt dat de pabo te weinig aandacht heeft besteed aan het kunnen uitleggen van dit onderdeel. Afgestudeerden geven dus aan niet voldoende voorbereid te zijn op het onderdeel 'rekenmachine', maar uit het gesprek met afgestudeerden bleek dat zij dit ook niet missen in hun lespraktijk. Wellicht is het wenselijk om na te gaan of de kennisbasis op dit punt herzien moet worden.

#### *Systematisch volgen en de les afstemmen op verschillen tussen leerlingen*

Vinden afgestudeerden dat zij voldoende hebben geleerd om de rekenresultaten van hun leerlingen systematisch te volgen en de les daarop aan te passen? Een grote groep vindt van niet. Ongeveer een derde deel (steeds 34 procent) zegt niet voldoende geleerd te hebben over de referentieniveaus rekenen/wiskunde en de onderliggende leerlijnen van de groepen 1-8, over het systematisch volgen en registreren van rekenvorderingen, en over het analyseren en diagnosticeren van rekenvorderingen. Zes van de tien afgestudeerden hebben dit wel geleerd.

'Wat heb ik gewaardeerd in reken/wiskundeonderwijs is de nadruk op eigen vaardigheden en ook de uitgebreide behandeling van de leerlijnen en didactiek. Hierdoor is bij mij een goed overzicht van de leerlijnen en de didactische aanpak van groep 1-8 ontstaan.'

Uit tabel 2.2a blijkt dat de behoefte aan het aanpassen van het rekenonderwijs aan voorsprong of achterstand nog groter is, rond de helft van de afgestudeerden vindt dat dat niet genoeg aan bod is gekomen. De afgestudeerden hadden vooral meer geleerd willen hebben over het aanpassen van een lesprogramma aan leerlingen met een voorsprong. Ook in antwoord op open vragen zegt een aantal afgestudeerden aandacht voor differentiëren en omgaan met dyscalculie gemist te hebben.

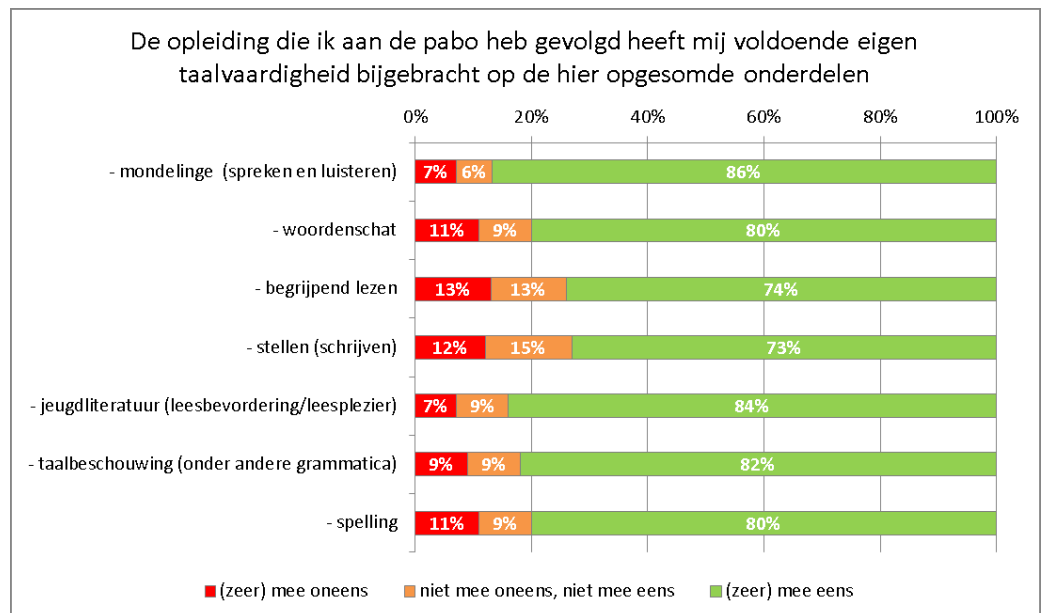
| <i>Op de pabo heb ik voldoende geleerd om het individuele lesprogramma aan te passen bij...</i> | <i>nee</i> | <i>ja</i> | <i>weet niet</i> |
|---|------------|-----------|------------------|
| geconstateerde reken/wiskundeachterstand  | 43%        | 50%       | 7%               |
| geconstateerde reken/wiskundevoorsprong   | 52%        | 39%       | 9%               |

Tabel 2.2a Tevredenheid van afgestudeerden over voorbereiding op differentiëren in rekenlessen, in percentages (n = 471)

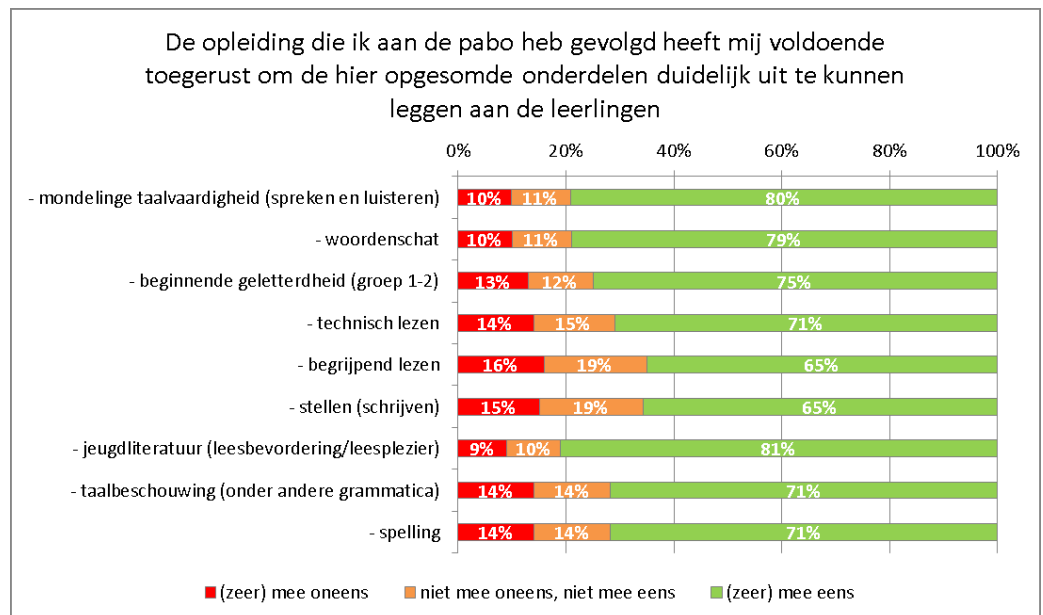
### 2.3 Nederlandse taal

#### *Meerderheid tevreden over het vak Nederlandse taal*

De tevredenheid over de aandacht voor eigen kennis en vaardigheid en het kunnen uitleggen van het vak Nederlandse taal is gemiddeld een paar procent hoger dan bij rekenen. Het percentage afgestudeerden dat zegt niet voldoende toegerust zijn om de verschillende taalonderdelen uit te kunnen leggen ligt ook hier rond de 10 procent. Evenals bij het vak rekenen is ook hier de tevredenheid over de eigen kennisverwerving steeds iets hoger dan de gepercipieerde voorbereiding op het geven van uitleg. Dit beeld wordt bevestigd door de schoolleiders. Bijna twee derde van hen vindt dat beginnende leraren voldoende zijn toegerust met vakkennis van Nederlands, 9 procent vindt dat niet.



Figuur 2.3a Oordelen van afgestudeerden over aandacht voor eigen kennis/vaardigheid Nederlandse taal, in percentages (n = 471)



Figuur 2.3b Oordelen van afgestudeerden over aandacht voor uitleggen van Nederlandse taal, in percentages (n = 471)

In antwoord op de vraag wat afgestudeerden gemist hebben in het taalonderwijs geeft een aantal aan dat er te weinig aandacht was voor de verdieping van eigen taalvaardigheden. De afgestudeerden waardeerden het meest de didactiek, de lessen en de docenten van de pabo. Ook worden soms specifieke taalonderdelen genoemd, zoals jeugdliteratuur of woordenschat.

'Ik werk nu op een school met veel allochtonen en ik heb gemerkt dat woordenschat bij veel scholen een probleem is. Hier had ik meer over willen leren.'

*Systematisch volgen en de les afstemmen op verschillen tussen leerlingen*

Op de stelling 'Op de pabo heb ik voldoende geleerd om het individuele lesprogramma aan te passen bij...geconstateerde taalachterstand cq taalvoorsprong', reageren de afgestudeerden niet anders dan bij de vergelijkbare stelling voor het vak rekenen; zie tabel 2.3a. Het percentage afgestudeerden dat hier 'nee' op antwoordt is respectievelijk 43 procent (bij achterstand) en 53 procent (bij voorsprong).

| <i>Op de pabo heb ik voldoende geleerd om het individuele lesprogramma aan te passen bij...</i> | <i>nee</i> | <i>ja</i> | <i>weet niet</i> |
|---|------------|-----------|------------------|
| geconstateerde taalachterstand  | 43%        | 52%       | 5%               |
| geconstateerde taalvoorsprong   | 53%        | 41%       | 6%               |

Tabel 2.3a Tevredenheid van afgestudeerden over voorbereiding op differentiëren in taallessen, in percentages (n = 471)

Ook de antwoorden op de vragen over referentieniveaus en leerlijnen taal (32 procent ontevreden), systematisch volgen en registreren van taalvorderingen (31 procent ontevreden) en het analyseren en diagnosticeren van taalvorderingen (33 procent ontevreden) zijn vergelijkbaar met de antwoorden die bij rekenen werden gegeven.

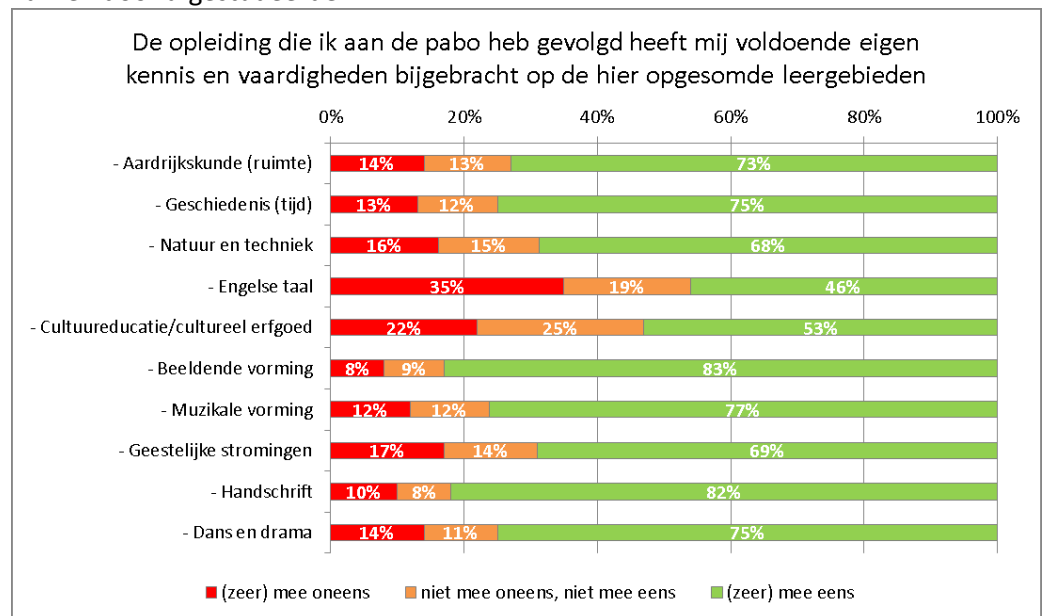
Zes van de tien afgestudeerden vinden dat zij hier wel voldoende over geleerd hebben. In de antwoorden op open vragen geven afgestudeerden eveneens aan dat ze aandacht voor het omgaan met verschillen tussen leerlingen en het bijhouden van de vordering en de analyse van de voortgangresultaten hebben gemist.

Het is opvallend dat de tevredenheid over systematisch volgen en differentiëren hoger ligt wanneer daar in algemene zin naar gevraagd wordt (zie hoofdstuk drie) dan wanneer dit wordt geplaatst in het kader van rekenen of taal. In hoofdstuk drie gaan we hier nader op in.

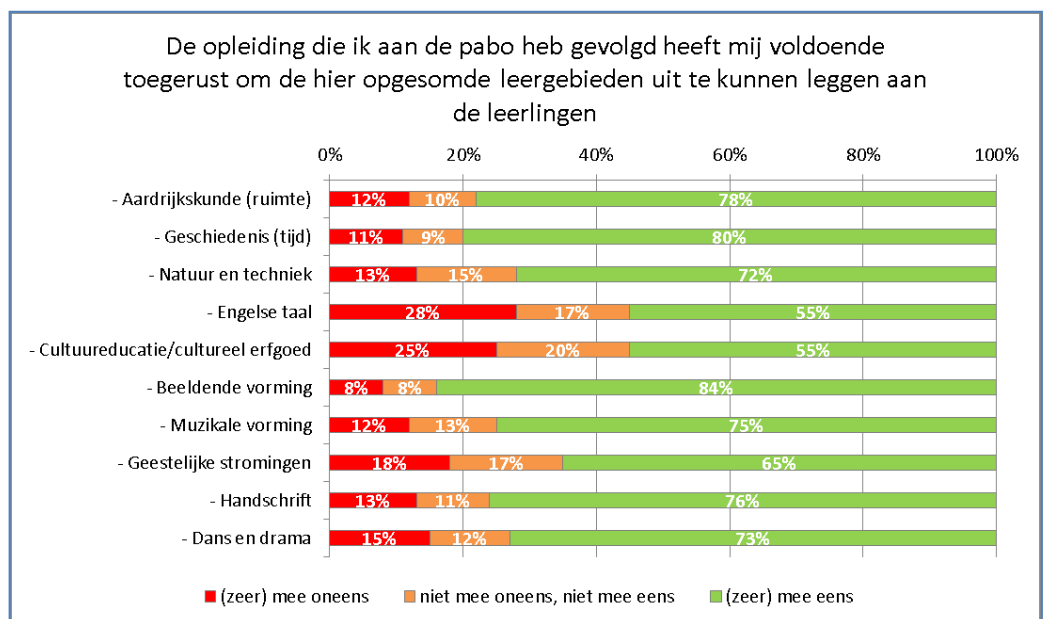
## 2.4 Andere leergebieden

*Tevredenheid over beeldende vorming, handschrift, geschiedenis en aardrijkskunde*

In de figuren 2.4a en 2.4b wordt een overzicht gegeven van de waardering van overige vakken door afgestudeerden.



Figuur 2.4a Oordelen van afgestudeerden over aandacht voor eigen kennis/vaardigheid overige vakken, in percentages (n = 471)



Figuur 2.4b Oordelen van afgestudeerden over aandacht voor uitleggen van overige vakken, in percentages (n = 471)

Gemiddeld zijn bijna zeven van de tien afgestudeerden tevreden over de aandacht voor de verschillende vakgebieden, dat geldt zowel voor eigen kennis en vaardigheden als voor het leren uitleggen van de leerstof. De vakken beeldende vorming, handschrift, geschiedenis en aardrijkskunde worden het meest gewaardeerd, met scores rond de 75 tot 80 procent. Bij rekenen en taal zagen we een iets hogere waardering voor eigen kennis en vaardigheden dan voor het zelf kunnen uitleggen. Dit verschil zien we bij de andere vakken niet terug.

#### *Ontevredenheid over Engels en cultuureducatie*

Opvallend is de ontevredenheid over het vak Engels, met name over de verwerving van eigen kennis en (taal-)vaardigheid. Ook in antwoorden op open vragen geven afgestudeerden aan het vak Engels te hebben gemist. Dit wordt bevestigd door de schoolleiders (zie hierna).

‘Het programma is overvol en daardoor ontbreekt de tijd voor voldoende aandacht voor beeldende vorming, muziek en dergelijke.’

Afgestudeerden zijn ook ontevreden over de aandacht voor het vak cultuureducatie/cultureel erfgoed: een vijfde deel (eigen kennis/vaardigheid) tot een kwart (duidelijk kunnen uitleggen) vindt dit niet voldoende. Zoals eerder opgemerkt is dit een gemiddeld beeld, de situatie kan per pabo verschillen. Dat blijkt bijvoorbeeld uit de antwoorden op open vragen, waarin een aantal afgestudeerden aangeeft juist het aanbod van creatieve vakken zeer te waarderen. Uit de open vragen komt ook naar voren dat sommigen aandacht voor het vak ‘lichamelijke opvoeding’ gemist hebben <sup>4</sup>.

<sup>4</sup> In de vragenlijst hebben we ons beperkt tot vakken waar een kennisbasis voor bestaat en/of die zijn opgenomen in het kerncurriculum, daarom is Lichamelijke Opvoeding niet apart bevestigd.

*Schoolleiders minder tevreden over overige vakken dan over rekenen en taal*

De schoolleiders zijn over het algemeen minder positief dan de afgestudeerden. Na vragen over rekenen en Nederlandse taal werd de stelling voorgelegd: 'De beginnende leraren op mijn school zijn door hun pabo-opleiding voldoende toegerust met vakkennis van de overige vakken (zoals aardrijkskunde, Engels, geschiedenis, natuur en expressieactiviteiten'. Een tiende deel is het daar (zeer) mee oneens, 55 procent van de schoolleiders vindt dat de vakkennis van overige vakken voldoende is. Zij zijn dus minder tevreden over de overige vakken dan over rekenen en taal, waar de percentages '(zeer) mee eens' rond de 65 procent lagen. De schoolleiders die aangaven ontevreden te zijn, noemen daarbij vooral de vakken Engels, 'maatschappelijke verhoudingen, waaronder staatsinrichting' en 'actief burgerschap en sociale integratie'.

## 2.5

### **Conclusies**

*Voldoende voorbereiding op rekenen, taal en de meeste andere vakken*

Over de toerusting voor de vakken rekenen/wiskunde en Nederlandse taal is het merendeel van de afgestudeerden (ongeveer driekwart) tevreden. Afgestudeerden zeggen voldoende kennis te hebben opgedaan en zich voldoende toegerust te voelen om rekenen en taal uit te kunnen leggen. De tevredenheid voor de meeste andere vakgebieden ligt rond de 70 procent.

*Meer aandacht wenselijk voor Engels, cultuureducatie en burgerschap*

Een uitzondering vormen de vakken Engels en cultuureducatie. Van deze vakken geeft een aanzienlijk deel (circa een kwart tot een derde deel) aan het vak onvoldoende te beheersen en over te kunnen dragen. Ook schoolleiders zijn kritisch over dit vak. Zij noemen daarnaast 'maatschappelijke verhoudingen, waaronder staatsinrichting', en 'actief burgerschap en sociale integratie' als vakken waarvan de afgestudeerden onvoldoende weten.

*Schoolleiders zien verbetering van de vakkennis*

Schoolleiders zijn over de hele linie iets kritischer dan afgestudeerden, maar zien wel verbetering. Eén op de drie schoolleiders vindt dat de vakkennis van beginnende leraren in de laatste drie jaar verbeterd is; 14 procent vindt dat niet. Er is de afgelopen jaren veel in beweging gezet om het niveau van de vakkennis te verhogen. De inspectie is van plan om dit onderzoek over een paar jaar te herhalen, het is interessant om te zien of afgestudeerden en schoolleiders dan anders oordelen. Het is immers circa één tot drie jaar geleden dat de bevraagde afgestudeerden aan de pabo studeerden, de ervaringen met de landelijke kennisbases en –toetsen kunnen verschillen.

### 3 Pedagogisch-didactische vaardigheden

#### 3.1 Inleiding

In dit deel worden de volgende onderzoeksvragen behandeld:

- *Heeft de pabo voldoende aandacht besteed aan de pedagogiek?*
- *Heeft de pabo voldoende aandacht besteed aan de didactiek?*

Om na te gaan of de pabo voldoende aandacht heeft besteed aan pedagogisch-didactische vaardigheden hebben we in de vragenlijst afgestudeerden gevraagd of zij tijdens hun opleiding voldoende geleerd hebben over – of zijn voorbereid ten aanzien van – de volgende onderwerpen:

- Theoretische basis (kennisverwerving ten aanzien van het onderwijsvak)
- De les zelf (een goed gestructureerde les geven)
- Systematisch volgen van leerlingen (met behulp van methodeafhankelijke of – onafhankelijke toetsen)
- Persoonlijke aandacht (pedagogische processen)
- Omgaan met verschillen tussen leerlingen (o.a. aanbod, verwerking en instructie afstemmen)
- Maatwerk bieden (omgaan met leer- of gedragsproblemen).

Daarnaast zijn een paar overkoepelende vragen gesteld waar we eerst op ingaan.

#### 3.2 Tevredenheid over pedagogisch-didactische voorbereiding

*Beginnende leraren kunnen zelfstandig een klas leiden*

Een ruime helft van de schoolleiders (60 procent) vindt dat beginnende leraren van voldoende niveau zijn om zelfstandig een klas te kunnen leiden, slechts 7 procent is het oneens met deze uitspraak. Het gemiddelde niveau van de pedagogisch-didactische vaardigheden van beginnende leraren is de laatste drie jaar verbeterd, vindt een derde deel van de schoolleiders (35 procent). Eén op de tien vindt dat (helemaal) niet.

|  |
|--|
| <p>'Een goed pedagogisch klimaat scheppen staat voorop. De didactiek van verschillende vakken wordt duidelijk aangeboden en dat heeft mij geholpen een les stap voor stap te geven.'</p> |
|--|

*Verschillen tussen opleidingen*

De antwoorden uit de vragenlijsten leveren weinig significante verschillen tussen soorten opleidingen. Wel blijkt dat afgestudeerden die in voltijd hebben gestudeerd op enkele onderdelen positiever zijn dan afgestudeerden die een verkort of deeltijds traject hebben gevolgd. Uit het gesprek met beginnende leraren kwam naar voren dat veel ook afhangt van de stage waarin men deze vaardigheden opdoet, de ervaringen daarmee zijn vaak nog erg wisselend (zie hoofdstuk 4, 'De opleiding'). Veel aanwezigen vonden dat je de pedagogisch-didactische vaardigheden pas echt leert ná de opleiding omdat je als student nog niet de volle verantwoordelijkheid voor een klas draagt.

### 3.3 Theoretische basis

#### *Afgestudeerden tevreden over de basiskennis, schoolleiders zijn kritischer*

Veel afgestudeerden vinden dat ze op de pabo voldoende kennis hebben verworven over leerpsychologie en onderwijskunde (87 procent), ontwikkelingspsychologie (80 procent) en pedagogiek (78 procent). Theoretische kennis over leer- en gedragsproblemen hebben afgestudeerden naar eigen zeggen minder verworven: 69 procent is daar tevreden over, 16 procent is ontevreden. Ook in de open vragen noemen afgestudeerden regelmatig theorie over leer- en gedragsproblemen als een onderwerp dat ze gemist hebben. Afgestudeerden die in voltijd hebben gestudeerd zijn positiever over de theoretische basis dan afgestudeerden die een verkort traject hebben gevolgd.

De schoolleiders zijn minder tevreden over de theoretische kennis van beginnende leraren: 53 procent vindt dat beginnende leraren door hun pabo voldoende zijn toegerust met kennis over de verschillende leer- en ontwikkelingsprocessen van kinderen, 21 procent is het (zeer) oneens met deze uitspraak.

Tijdens het gesprek met de beginnende leraren kwam aan de orde dat er behoefte is aan meer theoretische aandacht voor praktische lessituaties, bijvoorbeeld theorie over groepsdynamica.

#### *Vakliteratuur bijhouden nog niet vanzelfsprekend*

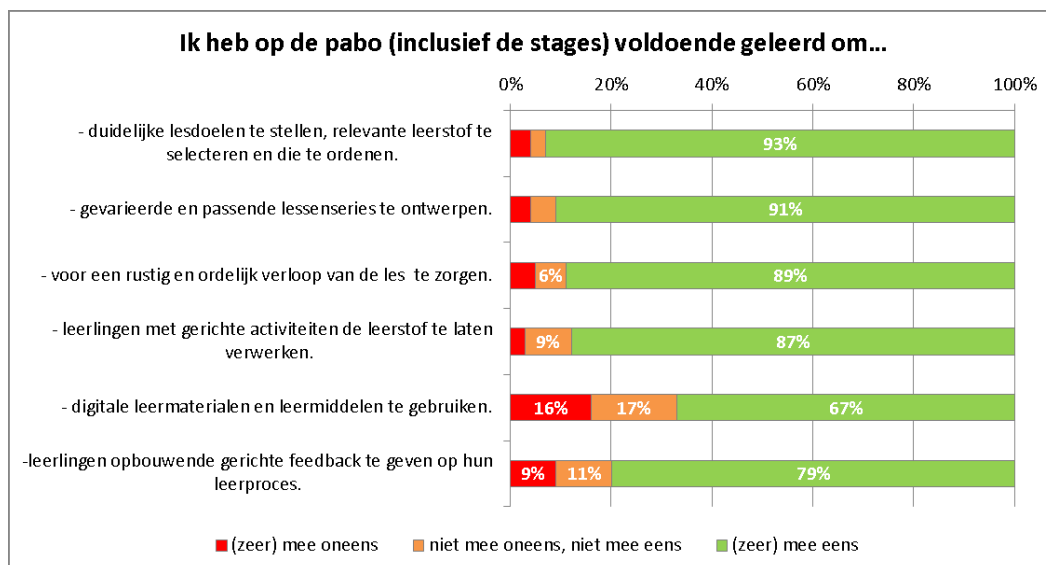
Op de vraag of afgestudeerden voldoende hebben geleerd om vakliteratuur bij te houden zegt slechts een ruime helft daar tevreden over te zijn (56 procent). Bijna één op de vijf (18 procent) is ontevreden hierover. Uit het gesprek met beginnende leraren bleek dat er grote verschillen zijn tussen pabo's; sommige pabo's hadden zeer weinig aandacht besteed aan het bijhouden van de vakliteratuur; andere pabo's brengen studenten vanaf de start in aanraking met vakbladen.

### 3.4 De les zelf

#### *Veel tevredenheid over de basisvaardigheden*

Negen van de tien afgestudeerden zijn tevreden over de voorbereiding op een aantal basale vaardigheden, zoals blijkt uit figuur 3.4a. De tevredenheid is bij afgestudeerden van deeltijd opleidingen iets lager dan bij afgestudeerden van voltijd opleidingen. De bevindingen worden ondersteund door wat afgestudeerden in de praktijk laten zien: ook schoolleiders zijn tevreden, al zijn zij minder uitgesproken. Ruim twee derde deel van de schoolleiders vindt dat hun beginnende leraren in staat zijn om orde te houden in de klas en om leerlingen actief te betrekken. Ook zijn beginnende leraren volgens zeven van de tien schoolleiders in staat om een taakgerichte werksfeer te realiseren, zij kunnen het onderwijs plannen, voorbereiden, uitvoeren en evalueren. Een tiende deel van de schoolleiders is ontevreden over de bovenstaande vaardigheden. Inspecteurs primair onderwijs hebben lessen van pas afgestudeerden (één jaar of minder) beoordeeld op – onder meer - de indicatoren 'taakgerichte werksfeer' en 'leerlingen zijn actief betrokken'. Respectievelijk 82 en 87 procent van de lessen werden op deze indicatoren als voldoende beoordeeld.





Figuur 3.4a Oordelen van afgestudeerden over voorbereiding op de les zelf, in percentages (n = 471) 5

#### *Aandacht voor digitale leermiddelen blijft achter*

Een veel kleiner deel van de afgestudeerden vindt dat hij of zij voldoende heeft geleerd om digitale leermaterialen en leermiddelen te gebruiken: twee derde deel is hier tevreden over, 16 procent is ontevreden.

#### *Duidelijk uitleggen*

De inspectie ziet veel lessen waarin goed wordt uitgelegd: 86 procent van de lessen van beginnende leraren (maximaal één jaar ervaring) wordt op de indicator 'duidelijke uitleg' als voldoende beoordeeld 6. Driekwart van de schoolleiders vindt dat beginnende leraren hebben geleerd om de leerstof duidelijk uit te leggen, slechts 6 procent is hier niet tevreden over. De beginnende leraren vinden dat zelf ook: in onderzoek van de Algemene Onderwijsbond geeft 84 procent van de beginnende leraren aan duidelijk te kunnen uitleggen (AOB 2014). Zie voor een toespitsing van dit onderdeel hoofdstuk 2 over vakdidactiek.

### 3.5

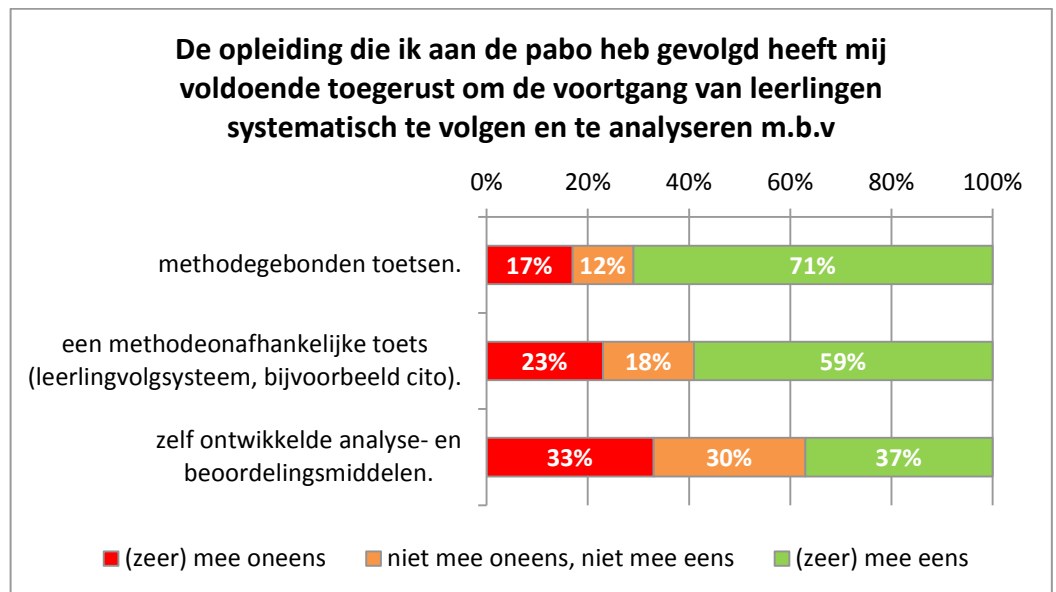
#### **Systematisch volgen van leerlingen**

##### *Systematisch volgen verdient meer aandacht*

Het systematisch volgen van leerlingen met behulp van (voortgangs-)toetsen is een voorwaarde om in te kunnen spelen op verschillen tussen leerlingen en het beste uit iedere leerling te halen. Zeker in vergelijking met de hoge tevredenheidsscores bij andere vragen blijft dit onderdeel duidelijk achter in de perceptie van afgestudeerden, zie figuur 3.5a.

5 Percentages van 5% of minder zijn vanwege de leesbaarheid niet als label weergegeven in de figuur.

6 Eigen analyses Inspectie van het Onderwijs, Periode 2011/2012 tot en met 2013/2014.



Figuur 3.5a Oordelen van afgestudeerden over voorbereiding op systematisch volgen van leerlingvoortgang, in percentages (n = 471)

De schoolleiders zijn minstens zo kritisch op dit onderdeel. Minder dan de helft van de schoolleiders vindt dat beginnende leraren door hun pabo voldoende zijn toegerust om de voortgang van leerlingen systematisch te kunnen volgen (48 procent), één op de vijf vindt dit (zeer) onvoldoende. Als het gaat om analysevaardigheden zijn schoolleiders nog kritischer: minder dan een derde deel (30 procent) vindt dat beginnende leraren voldoende hebben geleerd om de voortgang van hun leerlingen systematische te analyseren. Bijna één op de vier (38 procent) vindt dat de voorbereiding hierop tekort schiet.

De meeste afgestudeerden met wie de inspectie sprak vonden dat hier in hun eigen opleiding weinig aandacht voor was. Sommige afgestudeerden kwamen pas na hun studie in aanraking met Cito Volgsystemen of trendanalyses.

#### *Vorbereiding op systematisch volgen in de onderbouw*

De meeste moeite hebben afgestudeerden met het zelf ontwikkelen van analyse- en beoordelingsmiddelen, iets wat vooral van belang is in de onderbouw. Wellicht is de aandacht hiervoor vooral aanwezig in specialisatieprofielen die zich richten op het jonge kind en zijn afgestudeerden die een dergelijke specialisatie volgden meer tevreden; aan de hand van dit onderzoek is dat niet te bepalen.

#### *Aandacht voor systematisch volgen ook na de initiële opleiding nodig*

Uit onderzoek blijkt dat systematisch volgen nog niet vanzelfsprekend is voor leraren en scholen. De Algemene Onderwijsbond (AOB) heeft een peiling uitgevoerd onder startende leraren die maximaal een jaar aan het werk zijn. Daaruit blijkt dat slechts 61 procent van de beginnende leraren zich in staat voelt om leerlingen te kunnen volgen en analyseren, 31 procent antwoordt neutraal. Het gaat hier om leraren die maximaal vijf jaar geleden zijn afgestudeerd (AOB 2014).

‘Er is op de academische pabo veel aandacht voor het ontwerpen en analyseren van toetsen en het systematisch volgen van leerresultaten. Jammer dat sommige (stage-)scholen veel lagere eisen stellen en het teveel gedoe vinden. Dat is jammer want het is wel heel bruikbaar en waardevol.’

Niet alleen beginnende leraren blijven in gebreke bij het systematisch volgen en analyseren. De inspectie constateert in het onderwijsverslag 2012-2013: ‘Veel scholen blijven moeite houden met het benutten van toets- en observatiegegevens om het onderwijs te verbeteren. Slechts iets meer dan de helft van de scholen maakt goede analyses van methodegebonden toetsen en observaties en trekt hier aantoonbaar conclusies uit.’ (Inspectie van het Onderwijs 2014a).

### 3.6 **Persoonlijke aandacht voor leerlingen**

#### *Voldoende aandacht voor pedagogische vaardigheden*

De afgestudeerden zijn over het algemeen positief over de pedagogische vaardigheden die ze op de pabo verworven hebben. Negen van de tien afgestudeerden vinden dat zij voldoende hebben geleerd om een veilig pedagogisch klimaat te scheppen<sup>7</sup>, leerlingen duidelijk te maken welk gedrag er van ze wordt verwacht, het zelfvertrouwen van leerlingen te stimuleren en leerlingen te motiveren.

Een iets lager percentage (79 procent) vindt dat hij of zij voldoende heeft geleerd hoge eisen te stellen aan leerlingen; 5 procent vindt dat niet. Bij een tiende deel van de afgestudeerden is er behoefte aan meer aandacht voor het sturen en begeleiden van groepsprocessen, bijna driekwart (73 procent) vindt dat hij of zij dat voldoende heeft geleerd.

### 3.7 **Omgaan met verschillen**

#### *Wisselend beeld*

Over de voorbereiding op het omgaan met verschillen tussen leerlingen is het beeld dat uit de enquête komt wisselend. Het merendeel van de afgestudeerden geeft aan geleerd te hebben om in te spelen op verschillen tussen leerlingen en de leerstof daarop af te stemmen. De eerste stap daarvoor is het oog hebben voor verschillen tussen leerlingen; negen van de tien afgestudeerden (91 procent) zegt dat voldoende geleerd te hebben. Zoals in het vorige hoofdstuk is beschreven, wijken de antwoorden echter af van antwoorden op vergelijkbare vragen over het inspelen op voorsprong en achterstand in de lessen rekenen en Nederlandse taal (zie hoofdstuk 2). Ook is er een discrepantie met de - veel lagere - scores op ‘systematisch volgen’: dit is immers een voorwaarde om goed te kunnen differentiëren.

#### *Koppeling met klassenmanagement is lastig*

We hebben de afgestudeerden gevraagd of zij op de pabo voldoende geleerd hebben om aanbod van de leerstof, instructie, verwerking van de leerstof en onderwijstijd af te stemmen op verschillen tussen leerlingen. Dat levert het volgende beeld op (tabel 3.7a):

<sup>7</sup> De inspectie constateert in het Onderwijsverslag 2012-2013 dat 93% van de leerlingen aangeeft zich veilig te voelen op school; 17 procent antwoordt evenwel gedurende het schooljaar op school te zijn gepest (p. 81). We hebben niet onderzocht of afgestudeerden vinden dat er voldoende aandacht is binnen de pabo voor aspecten van sociale veiligheid, zoals het voorkómen van pesten.

|                     | <i>niet voldoende</i> | <i>neutraal</i> | <i>voldoende</i> |
|---------------------|-----------------------|-----------------|------------------|
| Aanbod leerstof     | 7%                    | 13%             | 80%              |
| Instructie leerstof | 6%                    | 9%              | 85%              |
| Verwerking leerstof | 8%                    | 14%             | 78%              |
| Onderwijstijd       | 13%                   | 21%             | 67%              |

Tabel 3.7a Oordelen van afgestudeerden over voorbereiding op differentiëren binnen de les, in percentages (n = 471)

Het merendeel van de afgestudeerden zegt te hebben geleerd om aanbod, instructie en verwerking aan te passen aan niveauverschillen tussen leerlingen. Ingewikkeld is vooral om dit in de praktijk vorm te geven, zo blijkt uit de vragen bij het onderdeel vakdidactiek (hoofdstuk twee). De lagere score bij tevredenheid over voorbereiding op differentiatie in onderwijstijd duidt hier wellicht ook op.

‘Differentiatie van het lesprogramma heb ik vooral in de praktijk geleerd en het blijft lastig. Het is iets wat je ook vooral in de praktijk moet leren.’

#### *Schoolleiders zijn minder tevreden*

De helft (50 procent) van de schoolleiders vindt dat beginnende leraren voldoende in staat zijn leerlingen met een verschillende leertempo te ondersteunen en te motiveren; 18 procent vindt dat beginnende leraren daartoe onvoldoende toegerust zijn.

#### *Klein verschil tussen beginnende en meer ervaren leraren*

De inspectie onderzoekt sinds een aantal jaren de didactische vaardigheden van leraren aan de hand van gestandaardiseerde lesobservaties. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen basisvaardigheden en gevorderde vaardigheden, met name differentiatievaardigheden. Basisvaardigheden zijn: duidelijk kunnen uitleggen, een taakgerichte werksfeer tot stand brengen en leerlingen actief betrekken. Differentiatievaardigheden zijn: afstemmen van aanbod, instructie, verwerking en onderwijstijd op verschillen tussen leerlingen. Uit het inspectieonderzoek blijkt dat afgestudeerden met één tot drie jaar ervaring niet onderdoen voor meer ervaren docenten: zowel de algemene didactische vaardigheden als de differentiatievaardigheden zijn dan gemiddeld van hetzelfde niveau. Beginnende leraren met minder dan een jaar ervaring beheersen de algemeen didactische vaardigheden en de differentiatievaardigheden gemiddeld in mindere mate dan meer ervaren collega's (Onderwijsverslag 2012-2013).

#### *Afstemmen van instructie*

Wanneer de oordelen van de inspectie over de vaardigheden van beginnende leraren worden vergeleken met de perceptie over de voorbereiding van de afgestudeerden zelf, dan vallen een paar zaken op. Hoewel de afgestudeerden zelf vooral ontevreden zijn over de voorbereiding op differentiatie in onderwijstijd, is de inspectie relatief tevreden over de uitvoering van dit onderdeel. Van de afgestudeerden bij wie een les is beoordeeld door de inspectie krijgt 87 procent een voldoende op het onderdeel differentiëren van onderwijstijd. Kritiek van de inspectie is er vooral op het differentiëren van de instructie, waarvoor 64 procent van de afgestudeerden een

positief oordeel krijgt. Over de voorbereiding op dit onderdeel zijn de afgestudeerden juist het meest tevreden (zie tabel 3.7a). Op basis van de bevindingen van de inspectie is meer aandacht voor het afstemmen van de instructie gewenst.

#### *Reflecteren en onderzoeken*

Het maken van onderscheid tussen leerlingen binnen het onderwijsaanbod begint met een onderzoekende houding: goed waarnemen en analyseren. We hebben daarom aan afgestudeerden gevraagd of zij geleerd te hebben te reflecteren op hun eigen professionele handelen en of zij geleerd hebben om verschillende leermethoden, leergangen en leermiddelen te onderzoeken. De tevredenheid over het eerste onderwerp is zeer hoog: 96 procent van de afgestudeerden zegt voldoende geleerd te hebben te reflecteren op hun eigen professionele handelen. De koppeling naar onderzoek lijkt echter veel minder aanwezig: zeven van de tien afgestudeerden zeggen dit voldoende geleerd te hebben, ruim een tiende deel (13 procent) vindt van niet.

### **3.8 Maatwerk (passend onderwijs)**

#### *Weinig aandacht voor leer- en gedragsproblemen*

Van leraren wordt verwacht dat zij om kunnen gaan met leer- en gedragsproblemen, iets wat met de invoering van passend onderwijs extra belangrijk is geworden<sup>8</sup>. Aan de afgestudeerden is gevraagd of zij voldoende geleerd hebben om leer- en gedragsproblemen te signaleren, naar oplossingen te zoeken en bij te kunnen dragen aan een handelingsplan. De resultaten worden in figuur 3.8a gepresenteerd.

Veel afgestudeerden voelen zich niet voldoende voorbereid om maatwerk te bieden. Minder dan de helft van de afgestudeerden heeft voldoende geleerd om leerproblemen (42 procent) of gedragsproblemen (47 procent) te signaleren, of samen met collega's en deskundigen naar oplossingen te zoeken daarvoor (respectievelijk 48 procent en 45 procent). Een vijfde tot een kwart van de afgestudeerden heeft onvoldoende geleerd om een handelingsplan op te stellen of daar een bijdrage aan te leveren.

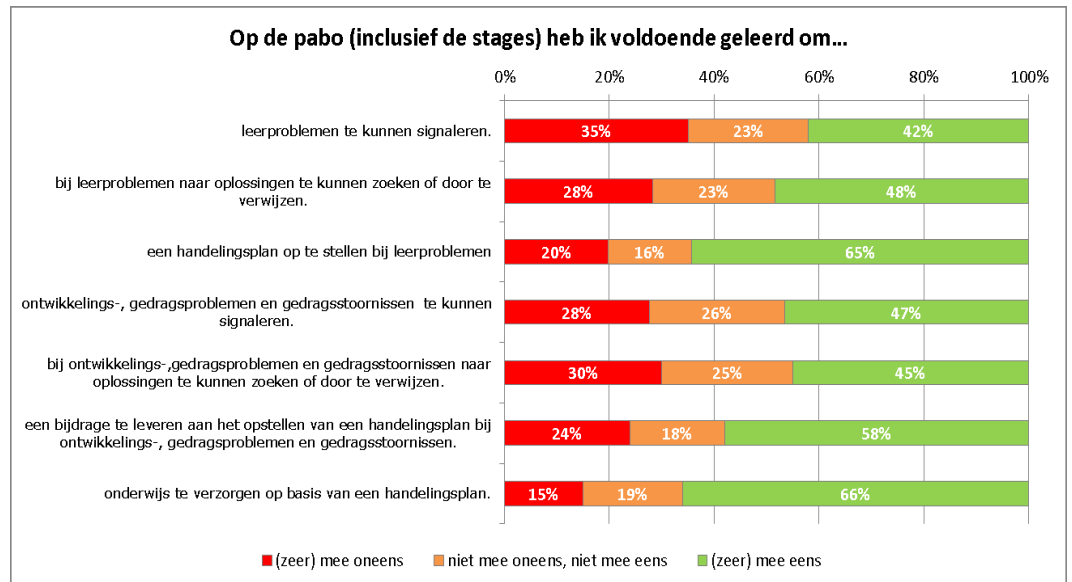
'Kennis over leerproblemen/gedrag wordt vaak wel aangeboden, maar dat blijft dan algemeen. Het gaat pas leven na een stage in het speciaal onderwijs. Het zou een goed idee zijn om een stage in cluster 4 (kinderen met stoornissen en gedragsproblemen) verplicht te stellen.'

Ook schoolleiders vinden over het algemeen niet dat beginnende leraren in staat zijn om maatwerk te leveren:

- een krappe helft (45 procent) vindt dat beginnende leraren wel in staat zijn om de behoefte aan zorg tijdig te signaleren, één op de vijf vindt dat niet;
- ruim een derde deel (36 procent) vindt dat beginnende leraren in staat zijn om planmatige zorg te bieden, bijna een derde deel (29 procent) vindt dat niet;

<sup>8</sup> Volgens de Bekwaamheidseisen primair onderwijs (Wet Beroepen in het Onderwijs 2006) moet een leraar primair onderwijs de leerinhouden en ook zijn doen en laten af kunnen stemmen op de kinderen en rekening kunnen houden met individuele verschillen. Ook moet hij of zij in staat zijn leerproblemen en –belemmeringen te signaleren en indien nodig met hulp van collega's een passend plan van aanpak of benadering op te stellen. In het nieuwe voorstel voor de bekwaamheidseisen zijn deze competenties nader omschreven.

- een vijfde deel vindt dat de beginnende leraren voldoende in staat zijn om kinderen met speciale ondersteuningsbehoeften te begeleiden, een derde deel vindt dat niet.



Figuur 3.8a Oordelen van afgestudeerden over voorbereiding op maatwerk bieden, in percentages (n = 471)

In het gesprek gaven de beginnende leraren aan dat ze moeite hadden de theoretische kennis in de praktijk van het lesgeven te integreren: hoe pas je individueel maatwerk in het klassenmanagement in? Wie stage had gelopen in het speciaal onderwijs, was beter voorbereid.

### 3.9 Conclusies

#### *Goede voorbereiding op basale pedagogisch-didactische vaardigheden*

Alles overziende vinden afgestudeerden dat zij een goede basis hebben meegekregen. Negen van de tien afgestudeerden vinden dat zij op de pabo geleerd hebben om duidelijke lesdoelen te stellen, gevarieerde en passende lessenseries te ontwerpen en voor een ordelijk verloop in de les te zorgen. Eveneens 90 procent van de afgestudeerden heeft geleerd een veilig pedagogisch klimaat te scheppen, leerlingen duidelijk te maken welk gedrag ze verwachten en het zelfvertrouwen te stimuleren. Ook over veel andere onderdelen is het merendeel van de afgestudeerden - driekwart of meer - tevreden. Dat geldt bijvoorbeeld voor de theoretische basiskennis (psychologie, onderwijskunde) en voor pedagogische aspecten. In het gesprek met beginnende leraren werd dit positieve beeld genuanceerd. Veel hangt af van de stage waarin je deze vaardigheden opdoet, de ervaringen daarmee zijn vaak nog erg wisselend (zie hoofdstuk 4, 'De opleiding'). Veel aanwezigen vonden dat je de pedagogisch-didactische vaardigheden pas echt leert ná de opleiding omdat je als student nog niet de volle verantwoordelijkheid voor een klas draagt.

#### *Leren omgaan met verschillen en maatwerk bieden is niet vanzelfsprekend*

Over de voorbereiding op het omgaan met verschillen tussen leerlingen is het beeld dat uit de enquête komt wisselend. Het merendeel van de afgestudeerden geeft aan geleerd te hebben om in te spelen op verschillen tussen leerlingen en de leerstof

daarop af te stemmen: 67 tot 85 procent is tevreden, de percentages verschillen per deelvraag. De eerste stap daarvoor is het oog hebben voor verschillen tussen leerlingen; negen van de tien afgestudeerden zegt dat voldoende geleerd te hebben. Wanneer we dit onderwerp echter aan de orde stellen in de context van een concreet vak, namelijk rekenen en Nederlandse taal, dan is het beeld anders (zie hoofdstuk 2). De helft van de afgestudeerden geeft dan aan te weinig geleerd te hebben het individuele lesprogramma aan te passen voor leerlingen met een achterstand (43 procent) of een voorsprong (53 procent). Beginnende leraren met wie de inspectie sprak hebben verschillende ervaringen ten aanzien van de aandacht voor dit onderwerp binnen de opleiding. Pabo's zouden een goede basis moeten bieden vindt men, maar je hebt ervaring nodig om dit goed toe te kunnen passen binnen het klassenmanagement.

Ook is er veel ontevredenheid over de voorbereiding om maatwerk te bieden. Minder dan de helft van de afgestudeerden heeft voldoende geleerd om leerproblemen (42 procent) of gedragsproblemen (47 procent) te kunnen signaleren, of samen met collega's en deskundigen naar oplossingen te zoeken daarvoor (48 procent en 45 procent). Het is hierbij van belang te bedenken dat de respondenten zijn afgestudeerd tussen 2010 en 2013, terwijl de roep om leraren die 'passend onderwijs' kunnen geven in de afgelopen jaren is toegenomen. Sommige beginnende leraren met wie de inspectie sprak volgden een stage in het speciaal onderwijs (kinderen met stoornissen en gedragsproblemen) en vonden dat zeer waardevol, ook voor de reguliere lespraktijk.

#### *Van reflectie op eigen handelen naar een onderzoeksmatige aanpak*

De afgestudeerden geven vrijwel allemaal aan dat zij geleerd hebben te reflecteren op hun eigen professionele handelen. Toch lijkt deze reflectie niet altijd ingebed te zijn in een algemene onderzoekende houding. Het is belangrijk dat studenten ook leren om de leerresultaten systematisch te analyseren en de kennis die dit oplevert effectief in te zetten in de les. Analyse van leerresultaten is een voorwaarde voor het kunnen inspelen op verschillen tussen leerlingen. Veel respondenten voelen zich niet voldoende toegerust om de voortgang van leerlingen systematisch te volgen. Een stap verder is het kunnen bijdragen aan schoolontwikkeling en onderwijsvernieuwing, iets wat (op termijn) van een professional verwacht mag worden. Dat vraagt naast vakkennis de wil om 'bij te blijven' in het vak en gericht te experimenteren met de toepassing van nieuwe kennis en inzichten. Veel afgestudeerden (bijna één op de vijf) zeggen niet geleerd te hebben om de vakliteratuur bij te houden, wat wordt bevestigd in gesprekken.

#### *Schoolleiders zijn kritischer dan afgestudeerden*

Hoewel de schoolleiders alles overziende vinden dat studenten voldoende worden voorbereid op een onderwijsbaan, zijn zij op deelaspecten kritischer - of minder positief - dan afgestudeerden. Rond de zeventig procent van de schoolleiders is het (zeer) eens met de stelling dat beginnende leraren door hun pabo voldoende zijn toegerust om orde te houden, een taakgerichte werksfeer te realiseren, de leerstof duidelijk uit te leggen en leerlingen actief te betrekken. Evenals de afgestudeerden zelf vinden veel schoolleiders – circa een derde deel tot de helft - dat beginnende leraren niet goed zijn toegerust om leerlingen systematisch te volgen, te differentiëren en passende zorg te bieden. Slechts een vijfde deel vindt dat een

beginnende leraar van voldoende niveau is om kinderen met speciale ondersteuningsbehoeften te begeleiden, een derde deel van de schoolleiders is het (zeer) oneens met deze stelling.



## 4 De opleiding

### 4.1 Inleiding

In dit deel wordt de volgende onderzoeksvraag behandeld:

*Biedt de pabo voldoende kwaliteit om studenten in staat te stellen de bekwaamheidseisen te ontwikkelen?*

Een goede voorbereiding op de bekwaamheidseisen vraagt een goede opleiding. In de vragenlijst is daarom ook de tevredenheid gepeild over aspecten van de opleiding zelf, zoals de docenten, de stage(begeleiding) en de toetsing.

### 4.2 Overkoepelend oordeel over de opleiding

*Tevredenheid over de beroepsvoorbereiding*

Aan de afgestudeerden in ons onderzoek werd gevraagd: 'Zou u de pabo die u zelf heeft gevolgd aanraden aan anderen?' Een vijfde deel zegt de eigen opleiding niet aan te bevelen aan anderen, vier-vijfde deel zou dat wel doen. Uit analyses van gegevens uit de HBO-Monitor blijkt dat de tevredenheid van afgestudeerden sterk kan verschillen per pabo (zie hierna). Op de vraag 'zou u uw studie aanraden aan familie, vrienden of collega's?' lopen de percentages van afgestudeerden die daar ja op zeggen uiteen van 46 tot 83 procent, afhankelijk van de hogeschool waar de pabo is gevolgd<sup>9</sup>.

Om na te gaan of afgestudeerden over het algemeen tevreden zijn over de beroepsvoorbereiding, hebben we gevraagd: 'Heeft de pabo u voldoende in de gelegenheid gesteld om alles te leren wat nodig is voor de beroepspraktijk in het basisonderwijs?' Een derde deel vindt van niet, zes van de tien afgestudeerden vinden van wel. Uit analyses van de resultaten van de HBO-Monitor weten we dat afgestudeerden van lerarenopleidingen tevredener zijn over de voorbereiding op de beroepspraktijk dan afgestudeerden van andere hbo-opleidingen. Afgestudeerden van pabo's zijn bovendien iets tevredener dan afgestudeerden van andere lerarenopleidingen over dit aspect. Ook studenten van de pabo zijn veel positiever over de voorbereiding op de beroepsloopbaan dan studenten van andere hbo-opleidingen, zo blijkt uit gegevens van de Nationale Studenten Enquête (NSE)<sup>10</sup>. Over andere onderdelen van de opleiding zijn afgestudeerden en studenten echter minder positief dan gemiddeld; bijvoorbeeld over het niveau van de opleiding (zie paragraaf 4.3).

*Verschillen tussen opleidingen*

De resultaten van dit onderzoek hebben betrekking op de pabo's als groep, maar we weten uit ervaring dat opleidingen van elkaar (kunnen) verschillen. In verband met te kleine aantallen (<10) afgestudeerden per pabo is het niet mogelijk na te gaan of individuele pabo's van elkaar verschillen. Wel hebben we onderzocht of we significante verschillen zien tussen soorten opleidingen: voltijd, deeltijd of verkort. Afgestudeerden van voltijdopleidingen zijn op een paar punten positiever dan afgestudeerden van een verkort traject of dan deeltijders: dat geldt voor de

<sup>9</sup> Inspectie van het Onderwijs/ROA, analyse van gegevens HBO-Monitor 2011 t/m 2013.

<sup>10</sup> Eigen analyses Inspectie van het Onderwijs over NSE-cijfers 2010-2014.

theoretische basis (paragraaf 3.3) en voor enkele aspecten van het lesgeven (paragraaf 3.4).

Om toch na te gaan of individuele pabo's van elkaar verschillen, hebben we in samenwerking met ROA analyses gemaakt van een aantal vragen uit de HBO-Monitor. Zoals we aan het begin van deze paragraaf al zagen, kan de tevredenheid van afgestudeerden sterk verschillen per pabo <sup>1</sup> <sup>1</sup>. Dat geldt bijvoorbeeld ook voor vragen over de moeilijkheidsgraad en diepgang van de opleiding en de mate waarin het niveau als uitdagend wordt beoordeeld (paragraaf 4.3). De ervaringen van beginnende leraren met wie de inspectie sprak lopen eveneens uiteen, vooral wat betreft de aandacht voor het afstemmen van onderwijs op verschillende niveaus van leerlingen. Afgestudeerden van de academische pabo zeggen dat ze een steviger theoretische en onderzoeksmatige basis hebben dan afgestudeerden van de 'gewone' pabo's. Ook de antwoorden op de open vragen duiden op verschillen tussen pabo's: waar sommige afgestudeerden specifieke onderdelen noemen die zij hebben gemist in de loop van hun opleiding, geven anderen aan dat zij deze onderdelen juist erg gewaardeerd hebben. Van de schoolleiders zegt bijna de helft dat verschillen in het niveau van beginnende leraren mede afhankelijk zijn van de pabo waar de opleiding is gevolgd.

'Ik vond de persoonlijke aandacht die sommige docenten van de pabo hadden voor hun studenten erg prettig. Als student werd je uitgedaagd het beste uit jezelf te halen.'

### 4.3 De opleiding en de docenten

#### *Tevredenheid over pabo-docenten*

De meeste afgestudeerden in ons onderzoek zijn tevreden over de docenten van wie ze les hebben gehad op de pabo. Vooral de theoretische kennis van pabo-docenten wordt gewaardeerd, de tevredenheid daarover is met 83 procent hoger dan de waardering voor praktische kennis van docenten (71 procent). Uit de antwoorden op de open vraag 'wat heb je het meest gewaardeerd', blijkt dat de lessen en de docenten op de pabo veel gewaardeerd worden. Toch is 13 procent (zeer) ontevreden over de praktische kennis van de pabo-docenten. Uit de NSE blijkt dat studenten van pabo's gemiddeld iets positiever zijn in hun oordeel over de docenten dan studenten van andere hbo-opleidingen (Inspectie van het Onderwijs, 2014b), maar dat de studentoordelen per pabo sterk van elkaar kunnen verschillen <sup>1</sup> <sup>2</sup>.

#### *Ontevredenheid over niveau van de opleiding; verschillen per opleiding*

Het niveau van de opleiding in zijn geheel wordt door twee derde van de afgestudeerden als voldoende beoordeeld, maar bijna een vijfde deel (18 procent) is daar (zeer) ontevreden over. De ontevredenheid spitst zich toe op het niveau van de tentamens en opdrachten (zie paragraaf 4.5). Uit analyses van de HBO-Monitor weten we dat afgestudeerden van pabo's minder tevreden zijn over de uitdaging die de opleiding biedt dan afgestudeerden van andere lerarenopleidingen: de tevredenheid op dit punt is respectievelijk 35 procent (pabo-afgestudeerden) versus 54 procent (andere lerarenopleidingen). Analyse van gegevens van de Nationale Studenten

<sup>1</sup> <sup>1</sup> De gegevens uit de HBO-Monitor zijn geanonimiseerd aangeleverd. Het is aan de hand van de gegevens niet mogelijk om individuele pabo's of instellingen te identificeren, wel is het mogelijk om instellingen (anoniem) van elkaar te onderscheiden.

<sup>1</sup> <sup>2</sup> Eigen analyses Inspectie van het Onderwijs over NSE-cijfers 2014.

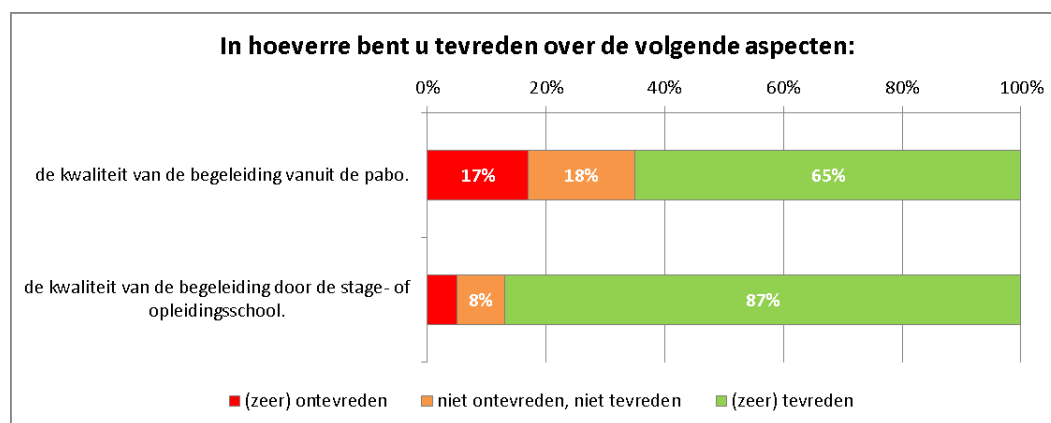
Enquête (NSE) wijst uit dat ook pabo-studenten gemiddeld minder tevreden zijn over de inhoud van de opleiding en over toetsing en beoordeling dan studenten in de rest van het hbo (Inspectie van het Onderwijs, 2014b). Ook op dit punt zien we forse verschillen tussen pabo's, afgaande op de HBO-Monitor. Gevraagd naar het oordeel over de opleiding wat betreft diepgang lopen de percentages tevreden afgestudeerden uiteen van acht tot 46 procent per hogeschool; voor het oordeel over de moeilijkheidsgraad van de opleiding varieert dit van twaalf tot vijftig procent <sup>1 3</sup>. Een grote groep is tevreden noch ontevreden. Ook op de stelling 'de opleiding was uitdagend qua niveau' wordt per instelling heel verschillend geantwoord.

'De opleiding zou meer theorie moeten aanbieden (diepgang) en je leren hoe je onderzoeken kunt verrichten.'

#### 4.4 Stage

##### *Kritiek op begeleiding door de opleiding*

Studenten volgen een aantal stages tijdens de studie. Uit eerder onderzoek onder studenten is gebleken dat studenten van pabo's tevredener zijn over de kwaliteit van de stagebegeleiding vanuit de opleiding dan andere hbo-studenten (eigen analyses IvhO over NSE-gegevens 2010-2014). Toch zijn afgestudeerden relatief kritisch over de stagebegeleiding vanuit de opleiding: 17 procent is niet tevreden over de kwaliteit van de begeleiding vanuit de pabo, 65 procent is dat wel (zie figuur 4.4a). Er is (veel) meer tevredenheid over de begeleiding vanuit de stageschool (87 procent).



Figuur 4.4a Oordelen van afgestudeerden over stagebegeleiding, in percentages (n = 471) <sup>1 4</sup>

De afgestudeerden in de klankbordgroep bevestigen dat de afstemming tussen de pabo en de stageschool vaak niet optimaal is en dat daardoor de begeleiding en de beoordeling van de stage niet consistent is. Zij ervaren dat dat beter gaat wanneer de stage wordt gevolgd aan een zogenaamde opleidingsschool, iets dat wordt bevestigd door extern onderzoek en ook door de inspectie al eerder is geconstateerd <sup>1 5</sup>.

<sup>1 3</sup> Inspectie van het Onderwijs/ROA, analyse van gegevens HBO-Monitor 2007 t/m 2013.

<sup>1 4</sup> Percentages van 5% of minder zijn vanwege de leesbaarheid niet als label weergegeven in de figuur.

<sup>1 5</sup> Zie bijvoorbeeld Timmermans 2012; Inspectie van het Onderwijs 2013a.

*Wat zou de pabo die u heeft gevolgd moeten verbeteren?*

'Zorgen dat er één leerkracht is die de stages beoordeelt en dat het niet zo is dat de studenten worden verdeeld over verschillende leerkrachten die niet allemaal dezelfde eisen stelden. Bij ons was het zo dat als je wist welke beoordelaar je zou krijgen dat je dan ook al wist of je streng of gemakkelijk beoordeeld zou worden.'

#### *Ervaring met verschillende leeftijdsgroepen, veel minder met verschillende onderwijsconcepten*

Iedere afgestudeerde (99 procent) heeft tijdens de opleiding ervaring opgedaan met verschillende leeftijdsgroepen. Het opdoen van ervaring met verschillende onderwijsconcepten, zoals traditioneel onderwijs, Montessori-onderwijs etc., is niet zo vanzelfsprekend. De helft van de afgestudeerden heeft hier ervaring mee opgedaan, de andere helft niet. Ruim een derde deel van de afgestudeerden heeft ervaring opgedaan met speciaal (basis-) onderwijs.

#### **4.5 Toetsing en beoordeling**

##### *Kritiek op het niveau van opdrachten en tentamens*

Over de beoordeling van de stage is driekwart van de respondenten tevreden, zij vinden dat de stage objectief en deskundig beoordeeld werd. Een tiende deel vond dat niet. Ook over de het niveau van de afstudeeropdracht is het merendeel van de afgestudeerden tevreden: zeven van de tien afgestudeerden vinden dat de eisen die aan de afstudeeropdracht werden gesteld, het niveau weerspiegelde dat je van een beginnende docent mag verwachten; 14 procent vond dat niet.

Afgestudeerden zijn het minst tevreden over het niveau van opdrachten en tentamens. De stelling dat de tentamens en de opdrachten vakinhoudelijk van hoog niveau waren, wordt door iets meer dan de helft (56 procent) van de afgestudeerden onderschreven, ruim een vijfde deel (22 procent) is het daar (zeer) mee oneens. Iets positiever is men over de relatie van toetsen en de opdrachten met de beroepssituatie: bijna twee derde (63 procent) ziet een duidelijke relatie, 14 procent vond dat niet. Ook tijdens hun studie zijn studenten van pabo's ontevredener over toetsing en beoordeling dan studenten uit de rest van het hbo, zo blijkt uit de NSE 1 6. Dit beeld wordt bevestigd door de HBO-Monitor. Afgestudeerden van pabo's die de HBO-Monitor hebben ingevuld zijn minder tevreden over het niveau van toetsen en opdrachten dan afgestudeerden van andere lerarenopleidingen (respectievelijk 30 en 50 procent tevredenheid). Daar komt bij dat de sector lerarenopleidingen in zijn geheel laag scoort ten opzichte van andere hbo-sectoren.

#### **4.6 Eigen alumnionderzoek van pabo's**

##### *Verschillend in omvang en diepte*

In het kader van dit onderzoek is niet uitgebreid gekeken naar de wijze waarop instellingen hun opleidingen evalueren door ook hun alumni te bevragen. Naar aanleiding van een suggestie vanuit de pabo's zelf heeft de inspectie wel opleidingen gevraagd om recente alumni-onderzoeken op te sturen; er werden zeven onderzoeken opgestuurd naar de inspectie. Het aantal alumni-onderzoeken is echter te klein en te divers om te dienen als verificatie voor ons onderzoek.

1 6 Bron: NSE 2010-2014, bewerking Inspectie van het Onderwijs.

In de alumnionderzoeken valt op dat de respons laag is en dat er vrijwel niet naar vakinhoud wordt gevraagd. De verzamelde informatie heeft in een aantal gevallen een aggregatieniveau dat weinig handvatten tot verbetering levert. Drie van de zeven pabo's gebruikten alleen de HBO-Monitor als alumni-onderzoek, andere onderzoeken zijn uitgebreider. We zagen één mooi voorbeeld waarbij een pabo een extern bureau ingeschakelde en in een vierjaarlijkse cyclus viermaal zowel het werkveld als de opleiding onderzocht. Zowel beginnende leraren en directeuren als studenten en docenten werd gevraagd om de opleiding te evalueren. Door dit steeds op dezelfde thema's te doen wordt zichtbaar waar de ervaringen overeenkomen en waar zij verschillen. Uiteindelijk mondt dit uit in een rapport met concrete verbetervoorstellen voor de opleiding. De werkwijze sluit goed aan op de beginselen die de NVAO in haar beoordelingskader hanteert.

#### **4.7 Conclusies**

##### *Kritiek op het niveau en de begeleiding vanuit de opleiding*

Het merendeel van de respondenten (twee derde deel of meer) is tevreden over de verschillende onderdelen van de opleiding. Toch is er ook kritiek op de opleiding. Zo is de tevredenheid van de afgestudeerden over het (vakinhoudelijk) niveau van de tentamens en opdrachten laag (56 procent); ruim een vijfde deel van de afgestudeerden vindt dit niveau niet hoog (genoeg). Ook is er kritiek op het niveau van de opleiding als geheel, bijna een vijfde deel is daar (zeer) ontevreden over. Opvallend is verder dat de afgestudeerden tevredener zijn over de begeleiding op de stageschool dan over de begeleiding vanuit de pabo: bijna een vijfde deel (17 procent) is over dat laatste ontevreden.



## 5 Conclusies en nabeschuiving

*Voldoende aandacht voor basale vaardigheden, maar afgestudeerden willen meer*  
Afgestudeerden zijn unaniem positief over een aantal basale pedagogisch-didactische vaardigheden die ze in hun opleiding hebben geleerd. Ook uit de antwoorden van schoolleiders komt naar voren dat deze basale vaardigheden voor het leraarsvak voldoende aan bod komen.

In vergelijking met de hoge scores voor basale pedagogisch-didactische vaardigheden zijn de oordelen over vakkennis minder positief, al zijn de meeste afgestudeerden (circa drie van de vier) tevreden over de aandacht voor rekenen en taal. In de vragenlijst is een onderscheid gemaakt tussen de verwerving van eigen kennis en (vakmatige) vaardigheden en de voorbereiding op het goed kunnen uitleggen van deze vakken. Afgestudeerden zijn meer tevreden over het eerste (eigen kennis) dan over het laatste (goed kunnen uitleggen). De tevredenheid over het vak Engels blijft achter, zowel bij afgestudeerden als bij schoolleiders.

Ondanks het positieve oordeel op deelaspecten is er ook kritiek. Een derde deel van de afgestudeerden vindt - alles overziende - dat de pabo hen niet in de gelegenheid heeft gesteld om alles te leren wat nodig is voor de beroepspraktijk in het basisonderwijs. Er is ontevredenheid over de voorbereiding binnen de opleiding op het systematisch kunnen volgen en analyseren van de voortgang van leerlingen. Ook veel schoolleiders vinden dat beginnende leraren door hun pabo onvoldoende zijn toegerust om de voortgang van leerlingen systematisch te kunnen volgen en analyseren. Ongeveer de helft van de afgestudeerden geeft aan onvoldoende geleerd te hebben om een reken- of taalles aan te passen aan leerlingen met een voorsprong of achterstand. Daarnaast zijn afgestudeerden ontevreden over de aandacht voor maatwerk en passende zorg.

*Vorbereiding op gedifferentieerd werken en passend onderwijs*

Om leerlingen goed te kunnen volgen en om te kunnen differentiëren tussen leerlingen zijn goede didactische vaardigheden en kennis van leerlijnen belangrijke voorwaarden. Ook een open, onderzoekende houding en analysevaardigheden zijn noodzakelijk om in te kunnen spelen op verschillen tussen leerlingen. Het is belangrijk dat hiervoor binnen de opleiding voldoende aandacht is. In 2012 werd door de commissie Meijerink opgemerkt dat '...de opleidingstijd beperkt (is) en de breedte van de gevraagde kennis zeer groot. Er is een reëel risico dat de studenten in die breedte niet toekomen aan de op hbo-niveau vereiste diepgang' (Meijerink 2012). Uit ons onderzoek blijkt dat afgestudeerden ontevreden zijn over het niveau van de opleiding, met name op het niveau van tentamens en examens. Er is op dit punt dus nog verbetering mogelijk. In de afgelopen jaren zijn maatregelen genomen om het curriculum van de pabo te stroomlijnen en het niveau te verhogen; ook de onderzoekscomponent wordt in veel hbo-opleidingen versterkt. Het is interessant om te zien of deze veranderingen hun weerslag vinden in de oordelen van afgestudeerden in de komende jaren. De inspectie zal dit onderzoek daarom over een paar jaar herhalen.

‘De pabo mag zelf wat meer differentiëren en vergelijkbare aspecten laten zien. Zelf geven ze op een erg traditionele manier onderwijs.’

### *Van startbekwaam naar vakbekwaam*

Er worden terecht hoge eisen gesteld aan een initiële lerarenopleiding, maar het is duidelijk dat een leraar niet ‘af’ is bij het verlaten van de opleiding. Een goede opleiding is een belangrijk startpunt, maar het is niet genoeg: een startbekwame leraar ontwikkelt zich, breidt zijn kennis en vaardigheden uit. Dat geldt in het bijzonder voor een complexe vaardigheid als het inspelen op verschillen tussen leerlingen, die een leraar pas echt leert beheersen als de beroepservaring toeneemt. De inspectie heeft in opeenvolgende Onderwijsverslagen laten zien dat een substantieel deel van de leraren in het basisonderwijs (circa 30 procent) de differentiatievaardigheden nog niet voldoende beheerst (Inspectie van het Onderwijs, 2014a). Nog lastiger is het bieden van maatwerk, waarbij het gaat om afstemming op leer- en gedragsdoelen van individuele leerlingen. Het is duidelijk dat aandacht voor differentiatievaardigheden ook na de opleiding nodig is.

In zijn artikel ‘Startende leraren, zwemmen of verzuipen’ (Snoek 2014) stelt Marco Snoek dat competentieontwikkeling in de eerste jaren van het beroep doelgerichter kan zijn als helder is welk ontwikkelingsniveau een leraar na bijvoorbeeld twee jaar bereikt moet hebben. ‘Dat vraagt om het beschrijven van een competentieniveau dat het eindniveau van de lerarenopleidingen overstijgt’. Dit is in lijn met aanbevelingen die onlangs zijn gedaan op Europees niveau (Bokdam e.a. 2014). In opdracht van het Europees parlement heeft Panteia onderzoek gedaan naar de opleidings- en trainingsstelsels en de uitdagingen voor docenten in het basisonderwijs in zeven landen, waaronder Nederland. Panteia onderscheidt drie fasen in de professionalisering van leraren: de initiële opleiding (Initial Teacher Education), scholing en begeleiding van beginnende leraren (Early Career Support) en doorgaande professionalisering (Continuous Teacher Education). De makers van het rapport bevelen aan om de opleiding van leraren te beschouwen als een continuüm. Niet alleen de initiële opleiding is belangrijk, ook scholing ná de initiële opleiding moet worden gezien als onderdeel van een systeem van levenslang leren, met duidelijke doelen en een transparant aanbod. De inspectie ondersteunt dit idee en zou graag zien dat ook differentiatievaardigheden in dit ontwikkelingsperspectief worden meegenomen.

Ook ‘passend onderwijs’ vraagt om doorgaande professionalisering. In *Omgaan met verschillen* (SLO, 2013) wordt een model voorgesteld voor de ontwikkeling van vaardigheden die nodig zijn voor differentiatie en het bieden van maatwerk. De onderzoekers stellen voor dat differentiatievaardigheden binnen de pabo worden ontwikkeld, waarna vaardigheden die nodig zijn voor maatwerk en passend onderwijs verder worden ontwikkeld in de eerste jaren na de opleiding. Het model biedt handvatten voor de invulling van een doorgaande professionaliseringslijn op dit punt.

Ontwikkeling en verdere scholing is van belang voor ‘junior-leraren’, maar ook voor ervaren leraren. Het eerder genoemde inspectieonderzoek laat zien dat ook ervaren leraren moeite kunnen hebben met differentiatievaardigheden (Inspectie van het Onderwijs, 2014a). Van leraren wordt bovendien niet alleen verwacht dat zij de



inhoud van het onderwijs beheersen, maar ook dat zij kunnen bijdragen aan de inhoudelijke vernieuwing daarvan (Onderwijsraad 2014). Dat vraagt om verdieping en 'een leven lang leren'. Er zijn verschillende mogelijkheden: leraren kunnen gebruik maken van de lerarenbeurs of eigen scholingsbudgetten van scholen, maar zich ook ontwikkelen via teamleren, individuele coaching of peer review. Van belang is steeds dat professionalisering wordt gekoppeld aan ambities van de school en de professionele ontwikkeling van leraren zelf. Doorgaande professionalisering is een vanzelfsprekend en noodzakelijk onderdeel van het beroep. Het is daarom goed dat leraren wordt gevraagd hun professionaliseringsactiviteiten vast te leggen in het lerarenregister. We vinden het belangrijk dat het lerarenregister een instrument wordt van en voor leraren, die daarmee laten zien hoe zij hun eigen ontwikkeling vormgeven en welke accenten ze daarbij leggen.

#### *Aandacht voor vakkennis voor en na de poort*

Voor het leren beheersen van vakkennis en –didactiek geldt eveneens dat niet alles kan worden gerealiseerd binnen een pabo-curriculum van vier jaar. Het merendeel van de afgestudeerden en schoolleiders vindt dat een voldoende basis wordt gelegd voor rekenen en taal, maar er is minder tevredenheid over de didactische voorbereiding dan over de aandacht voor eigen kennis en vaardigheden. Naar aanleiding van het advies van de commissie Meijerink zijn eisen gesteld aan het niveau van rekenen en taal dat aan het einde van de propedeuse behaald moet zijn. Tegelijkertijd wordt gewerkt aan verhoging van het reken- en taalniveau in het voortgezet onderwijs en het mbo. Wanneer de voorkennis van studenten toeneemt komt er meer ruimte binnen de opleiding om aandacht te besteden aan dat waar het uiteindelijk om draait: de didactische kant, het kunnen geven van een goede reken- of taalles. Naast rekenen en taal zijn er bovendien veel andere vakken die studenten in vier jaar moeten leren beheersen. Afgestudeerden en schoolleiders hebben kritiek op de beheersing van het vak Engels, daarnaast worden cultuureducatie, staatsinrichting en burgerschap genoemd als vakken waar meer aandacht voor gewenst is. Met de kennisbases is bepaald wat er in dit opzicht van opleidingen en studenten verwacht wordt. Daarnaast kan gerichte nascholing ook in dit opzicht een aanvulling op het pabo-curriculum vormen.

|   |
|---|
| 'Ik vind dat de pabo weinig heeft bijgedragen aan de eigen vaardigheden maar vind dit ook niet de taak van de pabo. Je moet zelf een bepaald niveau hebben van de basisvakken in het basisonderwijs, voor je met de pabo begint.' |
|---|

#### *Alumnibeleid verbinden met doorgaande professionalisering*

Een belangrijke rol voor het verder professionaliseren van beginnende leraren is weggelegd voor de werkgevers, de scholen. Zij moeten er door middel van begeleiding, collegiale consultatie en het stimuleren van gerichte scholing voor zorgen dat beginnende leraren zich verder ontwikkelen. Uit inspectieonderzoek blijkt dat professionalisering nu nog vaak weinig systematisch plaatsvindt (Inspectie van het Onderwijs, 2013b); scholing is lang niet altijd gericht op schoolontwikkeling of het verbeteren van zwakke punten in het lesgeven van leraren.

Ook pabo's hebben een rol in de verdere professionalisering van hun afgestudeerden. Uit het gesprek met beginnende leraren kwam naar voren dat er behoefte is aan contact met de opleiding, ook na afstuderen. Het is van belang dat scholen en pabo's

nagaan wat afgestudeerden in de eerste paar jaar na de opleiding nodig hebben aan verdere scholing en begeleiding. We kennen enkele voorbeelden van pabo's die gericht contact onderhouden met hun alumni. Zo is de Katholieke Pabo Zwolle in 2013 gestart met het project Vierslagleren, waarbij startende leraren na hun pabo-opleiding samenwerken met een ervaren docent. Samen met hun duo-partner volgen deze beginnende leraren een masteropleiding en werken zij aan een schoolontwikkelingsproject of onderwijsvernieuwing.

Het bevorderen van een ontwikkelingstraject na de opleiding is ook de ambitie van de Minister, die met basisscholen heeft afgesproken dat alle startende leraren in 2020 een effectief inwerk- en begeleidingsprogramma volgen (OCW/PO-Raad 2014). Uit onderzoek blijkt dat als beginnende leraren goed worden begeleid en minder lesuren krijgen, zij meer pedagogisch-didactische vaardigheden ontwikkelen dan wanneer zij geen goede begeleiding hebben gehad (Van der Grift e.a, 2013).

'Een opleiding biedt volgens mij te weinig ervaring om op scholen te werken met veel problematiek, daar waar juist veel invalwerk is. Beginnende leraren zouden meer begeleiding moeten krijgen, desnoods nog vanuit de pabo.'

Om bij te kunnen dragen aan de verdere ontwikkeling van hun afgestudeerden hebben pabo's inzicht nodig in hun behoeften en ervaringen. Een goed alumni-beleid, waarbij ook het werkveld om input wordt gevraagd, is niet alleen voor de eigen kwaliteitszorg van belang maar ook een voorwaarde voor de vormgeving van verdere professionalisering. Ook de inspanningen van de afgelopen jaren om het contact met (opleidings)scholen te verstevigen, kunnen eraan bijdragen dat scholen en opleidingen samen een ontwikkelingstraject vormgeven.

## 6 Literatuurlijst

1. AOB (2014). *Starters-enquête 9 september 2014*. Utrecht: Algemene Onderwijsbond (AOB).
2. Bokdam, J., Ende, I. van den, & Broek, S. (2014). *Teaching teachers: primary teacher training in Europe – state of affairs and outlook*. Brussels: European Union.
3. Grift, Wim van de en Michelle Helms-Lorenz (2013). *Waarom verlaten zoveel beginnende leraren de school waar ze hun carrière begonnen?* In: Van Twaalf tot Achttien. Vakblad voor voortgezet onderwijs.
4. Inspectie van het Onderwijs (2013a). *Eindrapport monitor krachtig meesterschap*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
5. Inspectie van het Onderwijs (2013b). *Professionalisering als gerichte opgave. Verkennend onderzoek naar het leren van leraren*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
6. Inspectie van het Onderwijs (2013c). *The triangle. A proposal for a learning outcomes and assessment index as elaboration of the ESG principles on the quality assurance of assessment*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
7. Inspectie van het Onderwijs (2014a). *De staat van het onderwijs. Onderwijsverslag 2012/2013*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
8. Inspectie van het Onderwijs (2014b). *De sector lerarenopleidingen in beeld*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
9. Meijerink, Heim (2012). *Een goede basis. Advies van de Commissie Kennisbasis Pabo*. Den Haag: HBO-raad.
10. OCW (2013). *Lerarenagenda 2013-2020: de leraar maakt het verschil*. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW).
11. OCW/PO-Raad (2014). *Bestuursakkoord voor de sector primair onderwijs*. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW).
12. Onderwijscoöperatie (2014a). *Herijking. Het nieuwe voorstel bekwaamheidseisen*. Utrecht: Onderwijscoöperatie.
13. Onderwijscoöperatie (2014b). *Herijking bekwaamheidseisen. Verantwoording voorstel*. Utrecht: Onderwijscoöperatie.
14. Onderwijsraad (2014). *Een onderwijsstelsel met veerkracht*. Den Haag: Onderwijsraad.
15. ROA (2013). *Sectorrapportage Hoger Pedagogisch Onderwijs. HBO-Monitor*. Maastricht: Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA).
16. SLO (2013). *Omgaan met verschillen: (g)een kwestie van maatwerk*. Maastricht: Nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling (SLO).
17. Snoek, Marco (2014). *Startende leraren, zwemmen of verzuipen*. In: Van twaalf tot achttien. Vakblad voor voortgezet onderwijs.
18. Timmermans, Miranda (2012). *Kwaliteit van de opleidingsschool. Over Affordance, Agency en competentieontwikkeling*. Nijmegen: Hogeschool Arnhem Nijmegen.



## Bijlage: uitvoering van het onderzoek

### *Vragenlijsten voor afgestudeerden en schoolleiders*

De afgestudeerden en schoolleiders zijn bevestigd via digitale vragenlijsten; zie bijlage 8 en 9. De pabo-afgestudeerden zijn in de eerste helft van 2014 op twee manieren benaderd. In samenwerking met ROA zijn respondenten aangeschreven die zich bij het invullen van de HBO-Monitor 2012 bereid hadden verklaard om mee te werken aan vervolgonderzoek. Daarnaast zijn beginnende leraren benaderd door po-inspecteurs bij een inspectiebezoek aan een school. Hiervoor is vooraf een steekproef van scholen getrokken.

In totaal hebben 471 afgestudeerden de vragenlijst ingevuld. Het merendeel daarvan (75 procent) studeerde af in 2012. De responsgroep is afkomstig van 45 pabo's en is voor de kenmerken geslacht en vooropleiding representatief voor de gehele populatie. Een tiende deel van de afgestudeerden is man (11 procent), 43 procent heeft een havo-vooropleiding, 29 procent komt van het een mbo. Van de afgestudeerden stond 12 procent ten tijde van het onderzoek niet voor de klas; daarnaast heeft 4 procent van de afgestudeerden sinds het afstuderen geen werkervaring opgedaan in het onderwijs.

Als onderdeel van een brede vragenlijst van de inspectie voor schoolleiders in het primair onderwijs zijn een aantal vragen opgenomen waarin schoolleiders naar hun mening over (onderdelen van) de pabo wordt gevraagd. Deze vragenlijst is uitgezet onder een steekproef van scholen. Omdat de steekproef niet geheel representatief was voor de populatie zijn de antwoorden gewogen voor het type onderzoeksarrangement, de mate van verstedelijking en de schoolpopulatie. De vragen waarover we hier rapporteren, zijn alleen voorgelegd aan leiders van scholen waar in het schooljaar 2013-2014 beginnende leraren werkzaam waren. Er hebben 182 van deze schoolleiders deelgenomen aan ons onderzoek.

### *Gesprekken, lesobservaties en literatuur*

De resultaten van het onderzoek zijn besproken met beginnende leraren die ook naast hun baan actief bezig zijn met hun vak. De bijeenkomst werd georganiseerd door de Onderwijscoöperatie. De groep bestond uit tien beginnende leraren in het primair onderwijs die één tot drie jaar geleden zijn afgestudeerd aan de pabo, en één vierdejaars student. Ook zijn de resultaten voorgelegd aan de koepel van pabo-directeuren in een vergadering van het LOBO. Uit deze gesprekken kwamen nuttige suggesties, die we waar relevant op hebben genomen. Aanvullend op de vragenlijsten is gebruik gemaakt van literatuur en externe onderzoeksresultaten. Een belangrijke aanvullende bron vormde een inspectieonderzoek naar de vaardigheden van beginnende leraren in het primair onderwijs dat is uitgevoerd aan de hand van lesobservaties.

### *Eigen alumni-onderzoek van pabo's*

Naar aanleiding van een suggestie vanuit de pabo's heeft de inspectie een aantal eigen alumni-onderzoeken van de opleidingen bekeken. Na een oproep om mee te

werken werden zeven onderzoeken opgestuurd naar de inspectie. Het aantal alumni-onderzoeken is te klein en te divers om te dienen als verificatie voor ons onderzoek.

## 8 Bijlage: vragenlijst afgestudeerden

### Vragenlijst beginnende leraren primair onderwijs

De inspectie hoger onderwijs wil een beeld krijgen van de sterke en minder sterke kanten van pabo-opleidingen in Nederland. Met onderliggende vragenlijst achterhalen we uw visie als beginnende leraar op de pabo waaraan u bent afgestudeerd: heeft u op de pabo voldoende kennis opgedaan, voldoende vaardigheden aangeleerd en de juiste attitude verworven om het vak van leraar uit te kunnen oefenen? We vragen u wat u geleerd hebt op de pabo zelf, maar ook tijdens de stages.

Deze vragenlijst bevat vragen voor beginnende leraren in het primair onderwijs. Onder beginnende leraren verstaan we die leraren die maximaal drie jaar geleden aan de pabo zijn afgestudeerd.

De resultaten van dit onderzoek leiden tot een rapport over de algemene stand van zaken op de pabo's in Nederland. In de rapportage worden geen namen van scholen, pabo's of leraren genoemd: het gaat om het geven van een algemeen beeld. Uw individuele antwoorden worden dus niet gedeeld met de schoolleiding of met inspecteurs die uw school bezoeken. Dit onderzoek staat los van toezichtsactiviteiten op uw school.

Succes met het invullen van de vragenlijst!

Als u tijdens het invullen van de vragenlijst vragen heeft, kunt u hierover contact opnemen met het Loket Onderwijsinspectie. Het Loket is bereikbaar via 088-669 60 60 op werkdagen tussen 9.00 en 17.00 uur en via [www.onderwijsinspectie.nl/contactformulier](http://www.onderwijsinspectie.nl/contactformulier). Eventuele opmerkingen naar aanleiding van de vragenlijst kunt u aan het einde van de vragenlijst kwijt.

## Deel 1 Achtergrondinformatie

Bent u een man of een vrouw?:  
(Man/Vrouw)

Bent u bevoegd voor het lesgeven aan het basisonderwijs?  
(ja/nee) 1 7

Aan welke pabo bent u afgestudeerd?

Wilt u aankruisen welke onderwijsvorm u op uw pabo heeft gevolgd?  
(er zijn meerdere keuzes mogelijk)

- voltijd
- deeltijd
- duaal
- verkort
- zij-instroomtraject
- academische pabo
- afstandsonderwijs
- anders, nl ....

Wanneer bent u afgestudeerd? (maand/jaar)

Wat is uw vooropleiding, direct voorafgaand aan de pabo?

- mbo
- havo
- vwo
- anders, nl ...

Hoeveel werkervaring heeft u in het primair onderwijs sinds uw sinds afstuderen?

- minder dan 6 maanden
- 6 maanden tot 1 jaar
- 1-2 jaar
- 2-3 jaar

Wat is uw huidige dienstverband?

- Vast
- Tijdelijk
- Invallen
- anders, nl ...

Wat is uw pabo-specialisatie?

- jongere kind
- oudere kind
- anders nl:

---

1 7 Bij 'nee' einde enquête.



Voor welke groep(en) staat u nu?:

(meerdere antwoorden mogelijk, geeft bij combinatieklassen beide groepen aan)

Groep 1

Groep 2

Groep 3

Groep 4

Groep 5

Groep 6

Groep 7

Groep 8

In welke groepen heeft u sinds uw afstuderen les gegeven?

(meerdere antwoorden mogelijk, geeft bij combinatieklassen beide groepen aan)

Groep 1

Groep 2

Groep 3

Groep 4

Groep 5

Groep 6

Groep 7

Groep 8

Aan welke groep(en) gaf u les tijdens uw stage(s)?

(meerdere antwoorden mogelijk, geeft bij combinatieklassen beide groepen aan)

Groep 1

Groep 2

Groep 3

Groep 4

Groep 5

Groep 6

Groep 7

Groep 8

## Deel 2: Didactiek en pedagogiek

### Theoretische basis

We vragen hier naar uw ervaringen met uw pabo-opleiding. We vragen of u naar uw mening voldoende heeft geleerd tijdens de opleiding, INCLUSIEF de stages. Dus ook als u iets tijdens de stage heeft geleerd, kunt u een positief antwoord geven.

|  |  |
|--|--|
| Op de pabo heb ik voldoende kennis verworven over...   | Zeer mee oneens -mee oneens– niet mee oneens, niet mee eens- mee eens- zeer mee eens - weet niet/niet van toepassing<br>1      2      3      4      5      9 |
| hoe kinderen leren en hoe onderwijs werkt (leerpsychologie en onderwijskunde).                 |  |
| de ontwikkeling van kinderen en hun gedrag (ontwikkelingspsychologie en gedragswetenschappen). |  |
| opvoedkundige theorieën en methodieken.  |  |
| de meest voorkomende leer- en gedragsproblemen.  |  |
| het bijhouden van vakliteratuur  |  |

### De les

We vragen hier naar uw ervaringen met uw pabo-opleiding. We vragen of u naar uw mening voldoende heeft geleerd tijdens de opleiding, INCLUSIEF de stages. Dus ook als u iets tijdens de stage heeft geleerd, kunt u een positief antwoord geven.

|  |  |
|--|--|
| Ik heb op de pabo (inclusief de stages) voldoende geleerd om ...                     | Zeer mee oneens -mee oneens– niet mee oneens, niet mee eens- mee eens- zeer mee eens - weet niet/niet van toepassing<br>1      2      3      4      5      9 |
| duidelijke lesdoelen te stellen, relevante leerstof te selecteren en die te ordenen. |  |
| gevarieerde en passende lessenseries te ontwerpen.                                   |  |
| voor een rustig en ordelijk verloop van de les te zorgen.                            |  |
| leerlingen met gerichte activiteiten de leerstof te laten verwerken.                 |  |
| digitale leermaterialen en leermiddelen te gebruiken.                                |  |
| leerlingen opbouwende gerichte feedback te geven op hun leerproces.                  |  |

### Systematisch volgen

We vragen hier naar uw ervaringen met uw pabo-opleiding. We vragen of u naar uw mening voldoende heeft geleerd tijdens de opleiding, INCLUSIEF de stages. Dus ook als u iets tijdens de stage heeft geleerd, kunt u een positief antwoord geven.

| De opleiding die ik aan de pabo heb gevolgd heeft mij voldoende toegerust om de voortgang van leerlingen systematisch te volgen en te analyseren m.b.v. ... | Zeer mee oneens -mee oneens– niet mee oneens, niet mee eens- mee eens- zeer mee eens - weet niet/niet van toepassing<br>1 2 3 4 5 9 |
|---|---|
| ... methodegebonden toetsen.  |   |
| ... een methodeonafhankelijke toets (leerlingvolgsysteem, bijvoorbeeld cito).   |   |
| ... zelf ontwikkelde analyse- en beoordelingsmiddelen.  |   |

### Persoonlijke aandacht

We vragen hier naar uw ervaringen met uw pabo-opleiding. We vragen of u naar uw mening voldoende heeft geleerd tijdens de opleiding, INCLUSIEF de stages. Dus ook als u iets tijdens de stage heeft geleerd, kunt u een positief antwoord geven.

| Ik heb op de pabo (inclusief de stages) voldoende geleerd om ... | Zeer mee oneens -mee oneens– niet mee oneens, niet mee eens- mee eens- zeer mee eens - weet niet/niet van toepassing<br>1 2 3 4 5 9 |
|--|---|
| een veilig pedagogisch klimaat te scheppen.                      |   |
| leerlingen duidelijk te maken welk gedrag ik verwacht.           |   |
| hoge eisen te stellen aan leerlingen.                            |   |
| leerlingen te motiveren.   |   |
| het zelfvertrouwen van leerlingen te stimuleren.                 |   |
| groepsprocessen te sturen en te begeleiden.                      |   |

### Omgaan met verschillen

We vragen hier naar uw ervaringen met uw pabo-opleiding. We vragen of u naar uw mening voldoende heeft geleerd tijdens de opleiding, INCLUSIEF de stages. Dus ook als u iets tijdens de stage heeft geleerd, kunt u een positief antwoord geven.

| Ik heb op de pabo (inclusief de stages) voldoende geleerd om ...  | Zeer mee oneens -mee oneens– niet mee oneens, niet mee eens- mee eens- zeer mee eens - weet niet/niet van toepassing<br>1      2      3      4      5      9 |
|---|--|
| oog te hebben voor verschillen tussen leerlingen.   |  |
| het onderwijs af te stemmen op verschillen tussen leerlingen, op het gebied van:<br>het aanbod van de leerstof<br>de instructie van de leerstof<br>de verwerking van de leerstof<br>de onderwijstijd. |  |
| in te spelen op verschillen tussen leerlingen binnen de gebruikte leermethoden, -leergangen en leermiddelen.  |  |
| te reflecteren op mijn eigen professionele handelen.  |  |
| onderzoek te doen naar verschillende leermethoden, -leergangen en leermiddelen.   |  |

## Maatwerk

We vragen hier naar uw ervaringen met uw pabo-opleiding. We vragen of u naar uw mening voldoende heeft geleerd tijdens de opleiding, INCLUSIEF de stages. Dus ook als u iets tijdens de stage heeft geleerd, kunt u een positief antwoord geven.

| Ik heb op de pabo (inclusief de stages) voldoende geleerd om ...   | Zeer mee oneens -mee oneens– niet mee oneens, niet mee eens- mee eens- zeer mee eens - weet niet/niet van toepassing<br>2      3      4      5                      9 |
|--|---|
| leerproblemen (bijvoorbeeld dyslexie of dyscalculie) te kunnen signaleren.   |   |
| bij leerproblemen –samen met collega’s en externe deskundigen - naar oplossingen te kunnen zoeken of door te verwijzen.  |   |
| een handelingsplan op te stellen bij leerproblemen, eventueel met hulp van collega’s en deskundigen.   |   |
| ontwikkelings-, gedragsproblemen en gedragsstoornissen (bijvoorbeeld een autismestoornis) te kunnen signaleren.  |   |
| bij ontwikkelings-, gedragsproblemen en gedragsstoornissen –samen met collega’s en externe deskundigen - naar oplossingen te kunnen zoeken of door te verwijzen. |   |
| een bijdrage te leveren aan het opstellen van een handelingsplan bij ontwikkelings-, gedragsproblemen en gedragsstoornissen.                                     |   |
| onderwijs te verzorgen op basis van een handelingsplan.  |   |

### **Algemeen oordeel**

Heeft de pabo u voldoende gelegenheid geboden pedagogische en didactische kennis en vaardigheden op te doen?

- ja
- nee. Het volgende ontbrak: .....
- weet niet

Wat heeft u – alle vakken overziende - tijdens uw pabo-opleiding het meest gewaardeerd in de pedagogische en didactische vakken?  
(open vraag)

### **Deel 3: Vakkennis en vakdidactiek**

Hieronder volgt een aantal vragen over kennis en vaardigheden in rekenen, taal en overige vakken. Per vraag willen wij weten wat uw mening is over de voorbereiding van de pabo opleiding op de vakkennis en vakdidactiek. We maken daarbij onderscheid tussen: uw eigen kennis en vaardigheden (bijvoorbeeld: zelf rekenopgaven kunnen maken, grammatica beheersen etc) en uw vaardigheden om de onderdelen vervolgens te kunnen uitleggen.

Wij willen dit weten om inzicht te krijgen in wat de pabo's in Nederland aanbieden, niet om u of beginnende leraren te beoordelen. Er worden geen individuele pabo's beoordeeld, het gaat om een algemeen beeld. We gaan wat uitgebreider in op rekenen en taal omdat de pabo's de afgelopen jaren kennisbases hebben ingevoerd voor deze vakken.

### **Rekenen en wiskunde**

De opleiding die ik aan de pabo heb gevolgd heeft mij voldoende eigen wiskunde- en rekenvaardigheden bijgebracht op de hier opgesomde onderdelen. (Het gaat er hier dus om of u na afloop van de pabo de vakken zelf voldoende beheerst.)

- Verschillende rekenaanpakken/strategieën
- Schattend rekenen
- Gebruik maken van een rekenmachine
- Verhoudingen, procenten en breuken
- Kommagetallen
- Het tientallig getal-systeem
- Afstanden meten
- Meetkunde (perspectief, schuiven, roteren, spiegelen, plaats bepalen)
- Grafieken, tabellen en schema's lezen

(Antwoorden: Zeer mee oneens -mee oneens– niet mee oneens, niet mee eens- mee eens- zeer mee eens - weet niet/niet van toepassing)

De opleiding die ik aan de pabo heb gevolgd heeft mij voldoende toegerust om de hier opgesomde onderdelen duidelijk uit te kunnen leggen aan de leerlingen.

- Verschillende rekenaanpakken/strategieën
  - Beginnende gecijferdheid (groep 1-2)
  - Schattend rekenen
  - Gebruik maken van een rekenmachine
  - Verhoudingen, procenten en breuken
  - Kommagetallen
  - Het tientallig getal-systeem
  - Afstanden meten
  - Meetkunde (perspectief, schuiven, roteren, spiegelen, plaats bepalen)
  - Grafieken, tabellen en schema's lezen
- (Antwoorden: Zeer mee oneens -mee oneens– niet mee oneens, niet mee eens- mee eens- zeer mee eens - weet niet/niet van toepassing)

Op de pabo heb ik voldoende geleerd:

- over de referentieniveaus rekenen/wiskunde en de onderliggende leerlijnen van de groepen 1-8
- om vorderingen op het gebied van rekenen/wiskunde systematisch te kunnen volgen en registreren
- om de rekenvorderingen/rekenresultaten te analyseren en diagnosticeren
- om bij geconstateerde reken/wiskundeachterstand het individuele lesprogramma aan te passen
- om bij geconstateerde reken/wiskundevoorsprong het individuele lesprogramma aan te passen

(Antwoorden: ja – nee – weet niet)

Wat heeft u gemist in uw pabo-opleiding als het gaat om het reken/wiskundeonderwijs? (open vraag)

Wat heeft u het meest gewaardeerd in uw pabo-opleiding als het gaat om het reken/wiskundeonderwijs? (open vraag)

## **Nederlandse taal**

De opleiding die ik aan de pabo heb gevolgd heeft mij voldoende eigen taalvaardigheid bijgebracht op de hier opgesomde onderdelen. (Het gaat er hier dus om of u na afloop van de pabo de vakken zelf voldoende beheerst.)

- mondelinge taalvaardigheid (spreken en luisteren)
- woordenschat
- begrijpend lezen
- stellen (schrijven)
- jeugdliteratuur (leesbevordering/leesplezier)
- taalbeschouwing (onder andere grammatica)
- spelling

(Antwoorden: Zeer mee oneens -mee oneens– niet mee oneens, niet mee eens- mee eens- zeer mee eens - weet niet/niet van toepassing)

De opleiding die ik aan de pabo heb gevolgd heeft mij voldoende toegerust om de hier opgesomde onderdelen duidelijk uit te kunnen leggen aan de leerlingen.

- mondelinge taalvaardigheid (spreken en luisteren)
- woordenschat
- beginnende geletterdheid (groep 1-2)
- technisch lezen
- begrijpend lezen
- stellen (schrijven)
- jeugdliteratuur (leesbevordering/leesplezier)
- taalbeschouwing (onder andere grammatica)
- spelling

(Antwoorden: Zeer mee oneens -mee oneens– niet mee oneens, niet mee eens- mee eens- zeer mee eens - weet niet/niet van toepassing)



Op de pabo heb ik voldoende geleerd:

- over de taalreferentieniveaus en de onderliggende leerlijnen van de groepen 1-8
- om taalvorderingen systematisch te kunnen volgen en registreren
- om de taalvorderingen en taalresultaten te analyseren en diagnosticeren
- om bij geconstateerde taalachterstand het individuele lesprogramma aan te passen
- om bij geconstateerde taalvoorsprong het individuele lesprogramma aan te passen

(Antwoorden: ja – nee – weet niet)

Wat heeft u gemist in uw pabo-opleiding als het gaat om het taalonderwijs? (open vraag)

Wat heeft u het meest gewaardeerd in uw pabo-opleiding als het gaat om het taalonderwijs? (open vraag)

### **Andere leergebieden**

De opleiding die ik aan de pabo heb gevolgd heeft mij voldoende ... eigen kennis en vaardigheden bijgebracht op de hier opgesomde leergebieden. (Het gaat er hier dus om of u na afloop van de pabo de vakken zelf voldoende beheerst.)

- Aardrijkskunde (ruimte)
- Geschiedenis (tijd)
- Natuur en techniek
- Engelse taal
- Cultuureducatie/cultureel erfgoed
- Beeldende vorming
- Muzikale vorming
- Geestelijke stromingen
- Handschrift
- Dans en drama
- Friese taal (indien van toepassing)

(Antwoorden: Zeer mee oneens -mee oneens– niet mee oneens, niet mee eens- mee eens- zeer mee eens - weet niet/niet van toepassing)

De opleiding die ik aan de pabo heb gevolgd heeft mij voldoende toegerust om de hier opgesomde leergebieden uit te kunnen leggen aan de leerlingen.

- Aardrijkskunde (ruimte)
- Geschiedenis (tijd)
- Natuur en techniek
- Engelse taal
- Cultuureducatie/cultureel erfgoed
- Beeldende vorming
- Muzikale vorming
- Geestelijke stromingen
- Handschrift
- Dans en drama
- Friese taal (indien van toepassing)

(Antwoorden: Zeer mee oneens -mee oneens– niet mee oneens, niet mee eens- mee eens- zeer mee eens - weet niet/niet van toepassing)

Hebt u – alles overziende - tijdens uw pabo-opleiding bepaalde vakonderdelen gemist?

O nee, ik heb niets gemist

O ja. Het volgende ontbrak: .....

O weet niet

Wat heeft u – alle vakken overziende - tijdens uw pabo-opleiding het meest gewaardeerd? (open vraag)

#### Deel 4: De pabo

In de vorige delen twee en drie vroegen wij u of u voldoende had geleerd op de pabo ten aanzien van vakinhoud, didactiek en pedagogiek. In dit vierde deel van deze vragenlijst vragen wij uw mening over de kwaliteit van de pabo-opleiding.

#### Opleiding en docenten

| In hoeverre bent u tevreden over de volgende aspecten:         | Zeer ontevreden - ontevreden – niet ontevreden/niet tevreden - tevreden - zeer tevreden – geen mening |   |   |   |   |   |
|--|---|---|---|---|---|---|
|  | 1   | 2 | 3 | 4 | 5 | 9 |
| Het niveau van de opleiding als geheel.                        |   |   |   |   |   |   |
| De theoretische kennis van de docenten op de pabo.             |   |   |   |   |   |   |
| De praktische kennis van de pabo-docenten over de basisschool. |   |   |   |   |   |   |

#### Stage (in alle studiejaren, inclusief LIO-stage)

| In hoeverre bent u tevreden over de volgende aspecten:              | Zeer ontevreden - ontevreden – niet ontevreden/niet tevreden - tevreden - zeer tevreden – geen mening |   |   |   |   |   |
|---|---|---|---|---|---|---|
|   | 1   | 2 | 3 | 4 | 5 | 9 |
| De kwaliteit van de begeleiding vanuit de pabo.                     |   |   |   |   |   |   |
| De kwaliteit van de begeleiding door de stage- of opleidingsschool. |   |   |   |   |   |   |

#### Stage en opgedane ervaring

U krijgt hieronder een aantal uitspraken voorgelegd waarvan u kunt opgeven of ze op u van toepassing zijn.

Ik heb tijdens de opleiding ervaring opgedaan met ...

- verschillende leeftijdsgroepen
- verschillende onderwijsconcepten (traditioneel, Montessori etc.)
- speciaal onderwijs en/of speciaal basisonderwijs

(Antwoorden: ja – nee – weet niet/niet van toepassing)

#### Toetsing en beoordeling op de pabo

U krijgt hieronder een aantal uitspraken voorgelegd waarvan u kunt aangeven of u het ermee eens bent.

|  |   |
|--|---|
| In hoeverre bent u tevreden over de volgende aspecten:   | Zeer ontevreden - ontevreden – niet ontevreden/niet tevreden - tevreden - zeer tevreden – geen mening<br>1      2      3      4      5      9 |
| De tentamens en de opdrachten waren vakinhoudelijk van hoog niveau.  |   |
| De toetsen en de opdrachten hadden een duidelijke relatie met de beroepssituatie.  |   |
| De eisen die aan de afstudeeropdracht werden gesteld, weerspiegelden het niveau dat je van een beginnende docent mag verwachten. |   |
| De stage werd objectief en deskundig beoordeeld.   |   |

### De verhouding tussen eigen vaardigheden en didactiek/pedagogiek

Met welke stelling bent u het vooral eens? Zet een kruisje op de onderstaande schaal.

|   |  |  |  |
|---|--|--|--|
|   | Negenpuntsschaal:<br>Zeer eens met de linker stelling -<br>Zeer eens met de rechter stelling |  |  |
| De pabo die ik heb gevolgd besteedde alleen tijd en aandacht aan eigen vaardigheden |  |  | De pabo die ik heb gevolgd besteedde alleen tijd en aandacht aan didactiek en pedagogiek |
|   | Negenpuntsschaal:<br>Zeer eens met de linker stelling -<br>Zeer eens met de rechter stelling |  |  |
| De pabo die ik heb gevolgd zou meer tijd moeten besteden aan eigen vaardigheden     |  |  | De pabo die ik heb gevolgd zou meer tijd moeten besteden aan didactiek en pedagogiek     |

**Deel 5: tot slot**

Zou u de pabo die u zelf heeft gevolgd aanraden aan vrienden en bekenden?

Ja/nee

Heeft de pabo u voldoende in de gelegenheid gesteld alles te leren wat u nodig heeft voor de beroepspraktijk in het basisonderwijs?

Ja/nee

Wat deed de pabo die u heeft gevolgd goed? (open vraag)

Wat zou de pabo die u heeft gevolgd moeten verbeteren? (open vraag)

U bent bijna aan het einde van de vragenlijst. Indien u nog opmerkingen heeft, kunt u deze hieronder kwijt. (open vraag)

Hartelijk dank voor het invullen van de vragenlijst.



## 9 Bijlage: vragen aan schoolleiders

De vragen die voor dit onderzoek zijn gesteld maakten deel uit van de 'Vragenlijst onderwijsverslag 2013/2014'. De directie van po-scholen werd gevraagd deze vragenlijst in te vullen. In de vragenlijst stonden naast de hierna vermelde vragen vragen over: de schoolleider, de schoolloopbaan van leerlingen, zorgleerlingen, sociale veiligheid, beginnende leraren, groepsgrootte en bewegingsonderwijs.

### **Beginnende leraren**

In dit deel van de vragenlijst wordt onder meer gevraagd naar uw mening over de mate waarin pabo's beginnende leraren toerusten met voldoende vakkennis en pedagogische en didactische vaardigheden. Het gaat daarbij om uw ervaring met beginnende leraren (0-3 jaar werkervaring).

#### **14a. Zijn er beginnende leraren (0-3 jaar werkervaring) werkzaam op uw school?**

- Ja, aantal leraren: ...
- Nee. (ga verder naar vraag 22a)

#### **14b. Kunt u aangeven hoe lang geleden deze beginnende leraren zijn afgestudeerd?**

|                         | Aantal beginnende leraren |
|-------------------------|---------------------------|
| 0-1 jaar na afstuderen: |                           |
| 1-2 jaar na afstuderen: |                           |
| 2-3 jaar na afstuderen: |                           |

*De vragen 15 en 16 hadden betrekking op de manier waarop beginnende leraren wordend ingezet binnen de school en de begeleiding van beginnende leraren, deze zijn niet opgenomen in ons onderzoek.*

#### **17a. Kunt u aangeven in hoeverre u het eens bent met de volgende stellingen over de vakkennis van beginnende leraren?**

| De beginnende leraren op mijn school zijn door hun pabo-opleiding voldoende toegerust met...        | Schaal 1 tot en met 5<br>Zeer mee oneens -<br>zeer mee eens |
|---|---|
| vakkennis van rekenen   |   |
| vakkennis van Nederlandse taal.   |   |
| vakkennis van overige vakken (zoals aardrijkskunde, Engels, geschiedenis, natuur, cultuureducatie). |   |

Extra vraag bij antwoordcategorie (zeer) mee oneens bij 'overige vakken':

**17b. Op welke vakken is de beginnende leraar onvoldoende voorbereid?** Scrollijst van vakken (*aardrijkskunde, natuur, geschiedenis, cultuureducatie etc.*).

**18. Kunt u aangeven in hoeverre u het eens bent met de volgende stellingen over de pedagogische- en didactische vaardigheden van beginnende leraren?**

|   |   |
|---|---|
| De beginnende leraren op mijn school zijn door hun pabo-opleiding voldoende toegerust ...                               | Schaal 1 tot en met 5<br>Zeer mee oneens -<br>zeer mee eens |
| met kennis over de verschillende leer- en ontwikkelingsprocessen van kinderen.  |   |
| om leerlingen met een verschillend leertempo te kunnen ondersteunen en motiveren.                                       |   |
| om orde te houden in de klas.   |   |
| om een taakgerichte werksfeer te realiseren (plannen, voorbereiden, uitvoeren en evalueren van onderwijsleersituaties). |   |
| om de leerstof duidelijk uit te leggen.   |   |
| om leerlingen actief te betrekken bij de onderwijsactiviteiten.   |   |
| om de voortgang van leerlingen systematisch te kunnen volgen  |   |
| om de voortgang van leerlingen systematisch te kunnen analyseren.   |   |
| om de behoefte aan zorg tijdig te kunnen signaleren.  |   |
| om planmatige zorg te kunnen bieden.  |   |



**19. Kunt u aangeven in hoeverre u het eens bent met de volgende stellingen over het gemiddelde niveau van beginnende leraren?**

|   |   |
|---|---|
|   | Schaal 1 tot en met 5<br>Zeer mee oneens -<br>zeer mee eens |
| Het gemiddelde niveau van de vakkennis van recent afgestudeerde leraren in de laatste drie jaar is verbeterd.                                 |   |
| Het gemiddelde niveau van de didactische- en pedagogische vaardigheden van recent afgestudeerde leraren in de laatste drie jaar is verbeterd. |   |
| Verschillen in het niveau van beginnende leraren zijn mede afhankelijk van de pabo waar de opleiding is gevolgd.                              |   |
| Een beginnende leraar is van voldoende niveau om zelfstandig een klas te leiden   |   |
| Een beginnende leraar is van voldoende niveau om kinderen met speciale ondersteuningsbehoeften te begeleiden.                                 |   |

## Colofon

Inspectie van het Onderwijs  
Postbus 2730 | 3500 GS Utrecht  
[www.onderwijsinspectie.nl](http://www.onderwijsinspectie.nl)

2015-04 | gratis  
ISBN: 978-90-8503-353-0

Een exemplaar van deze publicatie is te downloaden vanaf de website van de  
Inspectie van het Onderwijs: [www.onderwijsinspectie.nl](http://www.onderwijsinspectie.nl).

© Inspectie van het Onderwijs | maart 2015